

† Lucijan Vuga

KAREL OŠTIR V LUČI TEORIJE KONTINUITETE

PRESELJEVANJA LJUDSTEV ALI KONTINUITETA

Predstavljeno na Tretji mednarodni konferenci Staroselci v Evropi, Ljubljana, 10. in 11. junij 2005

Presented at the *Third International Topical Conference Ancient Settlers of Europe, Ljubljana, June 10th and 11th, 2005*

Abstract

Linguist Karel Oštir in the Light of the Theory of Continuity

Karel Oštir in his works outlines many of the discoveries that have led to solving the problems of paleolinguistics, especially of the pre- and proto-Indo-Europeans so called Alarodic/Mediterranean languages, or as he used to say – Megalithic languages, their origins and development. Firstly, it is true that Karel Oštir places his thoughts in the context of one non-precisely defined among many migration theories, but recently there are new theories of the IE origins. Karel Oštir builds up a fascinating picture of how different IE language families have evolved from pre-IE in close contact with Alarodic/Megalithic/Mediterranean languages. The following considerations show, how we could interpret Oštir's results as intrinsically coherent with Mario Alinei's *Theory of continuity* (TC).

In particular are of our interest Karel Oštir's studies: *Drei vorslavisch-etruskische Vogelnamen* (Three pre-Slavic-Etruscan bird-names); *K predslovanski etnologiji Zakarpatja* (About pre-Slavic ethnology of the Transcarpathia); *Veneti in Anti* (Veneti and Anti). He concluded that »it is not excluded that Anti is oldest general-Slavic term for Slavs« following development *Venet/Wenet* > *[W]antaib > *Ant*. Considering pre-Slavic bird-names for *jastreb*, *kanja*, *lunj* in comparison with Etruscan terms he found surprising parallelism, which could be correlated with statement of Mario Alinei (TC): »I have to commence by clearing away one of the most absurd consequences of the traditional chronology, namely, that of the 'arrival' of the Slavs into the immense area in which they now live. The only logical conclusion can be that the southern branch of the Slavs is the oldest and that from it developed the Slavic western and eastern branches in a differing manner and perhaps at different times... Today only a minority of experts support the theory of a late migration for the Slavs... because none of the variant versions of such late settlement answers the question of what crucial factor could possibly have enabled the Slavs to have left their Bronze-Age firesides to become the dominant peoples of Europe. The south-western portion of the Slavs had always bordered on the Italic people in Dalmatia, as well as in the areas of the eastern Alps and the Po lowlands... The surmised 'Slavic migration' is full of inconsistencies. There is no 'northern Slavic language', it is rather only a variant of the southern Slavic... The first metallurgic cultures in the Balkans are Slavic... and connected with Anatolia... Slavic presence in the territory, nearly identical to the one occupied by them today, exists ever since the Stone Age... The Slavs have (together with the Greeks and other Balkan peoples) developed agriculture... agriculturally mixed economy, typically European,

which later enabled the birth of the Greek, Etruscan, and Latin urbanism. Germanic peoples adopted agriculture from the Slavs... The Balkans is one of the rare regions in which a real and true settlement of human groups coming from Anatolia is proven...«

Recently on the Ljubljansko barje was found the world oldest wheel from the end of IV. millennium BC; on the nearby archaeology spot Divje babe was found the world oldest flute made of bone at last 45.000 years old. No far is very large necropolis of 'the Santa Lucia culture'. Upper Banjšice plateau with rich Bronze-age archaeological findings consider the members of the SAZU-Slovenian Academy of Science and Arts, France Bezlaj and Tine Logar, as Venetic territory.

We are considering that Karel Oštir's conclusions about 'Megalithic languages' collimate with Mario Alinei's TC.

Uvod

Kakor je po eni strani osrednje in na moč obravnavano vprašanje etnogeneze Indoevropcev, je po drugi strani povsem razumljivo odprt izvor Grkov, Italikov, Keltov itd. in seveda Slovanov ter ne nazadnje Slovencev.

Pretežna večina vseh dosedanjih teorij izhaja iz predpostavke, da so se od nekod priselili in pri tem postavljajo najrazličnejše hipoteze. Le redko najdemo izhodišče, da vsaj v postglacialni dobi ni bilo velikega preseljevanja ljudstev (kar ne pomeni, da ni bilo relativno manjših premikov) – da obstaja vse od tedaj določena kontinuiteta.

Vsaka stran navaja svoje razloge in utemeljitve. Če si ogledamo argumentacijo pomembnega historičnega lingvистa Winfreda P. Lehmana (*Historical linguistics. An introduction*, Holt-Rinehart & Winston, New York, 1973, str. 232), ki lepo ponazarja zagate: »Izhajajoč iz vsakdanjega življenja indoevropske skupnosti najdemo [skupne] izraze za 'čreda, krava, ovca, koza, pes, konj, volk, medved, gos, raca, čebela, hrast, bukev, vrba, zrno'. Odsotnost svojiskih izrazov za žitarice in rastlinstvo kaže pri prehrani na močno odvisnost od živali... (str. 233) Čas, kdaj je cvetela indoevropska skupnost, je predmet manjših razprav. Ko poskušamo obnoviti imena za kovine, ne moremo pripisati indoevropskemu besednjaku niti izrazov za 'srebro' in 'zlato', da ne omenjamo 'železa' in s težavo iščemo celo skupno ime za 'kovino, bron, baker', latinsko *aes* 'baker, bron', staroangleško *ar* 'medenina, baker' vodi do sodobnega angleškega *ore*, v sanskrtu *ayas* 'bron', kasneje 'baker'. Na osnovi takega besedišča zaznamo značilnosti, da lahko označimo indoevropsko skupnost kot poznon-eolitsko. K sreči so arheološka odkritja omogočila poistovetiti to skupnost s kulturo na ozemlju na severni strani Črnega morja v začetku 5. tisočletja pr.n.št.«

V takšnih stališčih je več neznank in nejasnosti, kakor je mogoče videti na prvi pogled.

1. Lehmann se je očitno nagnil na stran Marije Gimbutas in njene teorije 'kurganov', da je pradomovina Indoevropcev v stepah južne Rusije, na severni strani Črnega morja. Od tam naj bi se ljudstva 'kulture kurganov' (grobnih oz. kulturnih gomil) agresivno, invazionistično razširila po Evropi in na vzhod po iransko-indijskem svetu. Tej teoriji močno oporekajo mnogi najpomembnejši svetovni znanstveniki.

2. Vprašanje je, ali je sploh kdaj obstajala neka indoevropska praskupnost, v kateri naj bi govorili indoevropsščino. Namreč, indoevropsščina je znanstveno rekonstruiran jezik,

ki izhaja iz cele vrste predpostavk, govorili naj bi ga na obsežnem ozemlju, kar že samo po sebi težko zagotavlja enotno (ali poenoteno) govorico (čeprav nekateri to rešujejo tako, da domnevajo veliko nomadsko mobilnost takratnih ljudi, kar naj bi močno pospešilo zблиževanje govorov. Še težji problem je velikanski časovni razpon mnogih tisočletij, v katerem naj bi to 'indoevropsčino' govorili. Povsem umestno je domnevati, da je v takem dolgem časovnem obdobju jezik doživeljal mnoge spremembe – zdaj pa naj bi mi to rekonstruirali v nekakšen enovit 'prajezik'? Na to neskladnost opozarjajo mnogi strokovnjaki in jo na tak način tudi sprejemajo in uporabljajo; torej samo selektivno in z veliko mero opreznosti.

3. Slednje je pomembno, ko kritično analiziramo Lehmannove trditve, da odsotnost ali prisotnost določenih besed v indoevropskih jezikih dokazuje čas, ko so je določen jezik izločil iz indoevropske praskupnosti. Prav enaka argumentacija, kakršna je Lehmannova, je v prid nasprotnim teorijam, ki izhajajo iz poznopaleolitske, mezolitske ali zgodnjeneolitske kontinuitete (nekateri avtorji segajo bolj drugi manj v preteklost), v bistvu pa govore o kontinuiteti že dolga tisočletja pred bronasto dobo, v katero tradicionalisti postavljajo indoevropsko praskupnost. Namreč, če najdemo v različnih indoevropskih jezikih skupne izraze za čreda, krava, ovca, koza, pes, konj, volk, medved, gos, raca, čebela, hrast, bukev, vrba, zrno, to lahko pomeni zgolj to, da so v obdobju paleolitika imeli 'nekaj skupnega' (npr. da gre za priselitev afriškega človeka v Evropo pred okoli 40 000 leti); v jezikoslovju obstajajo teorije o staroevropsčini, predindoevropsčini, alarodskih in/ali mediteranskih, jafetitskih jezikih itd., oziroma v sodobni preobleki tim. nostratična teorija ipd., ki pojasnjujejo marsikaj iz skupne dediščine. Tudi skromnost skupnih izrazov za srebro, zlato, baker, bron, železo v indoevropskih jezikih podpira teorijo kontinuitete, ker je v njeni srži relativno stalna naseljenost in akulturacija, širjenje (npr. neolitske) tehnologije in seveda tudi jezikov, s prenosom znanja, tudi s pomočjo manjših skupin, ki so se najpogosteje asimilirale z večinskimi staroselci, ne pa s preseljevanjem ljudstev, kot govore tradicionalisti. Tak razvoj pa ne prenaša nujno tudi vseh izrazov, zlasti, če je na določenem območju že obstajala neka vednost ali pa so se prišleki prilagodili domačinom tudi v izrazju.

Zato je Lehmannov "sklep": »... da na osnovi takega besedišča zaznamo značilnosti, da lahko označimo indoevropsko skupnost kot poznoneolitsko ...«. lahko pravilen samo tako, da predpostavljamo preseljevanje in da s tem teorija *potrjuje sama sebe*. Vzemimo npr. 'jantar', za katerega arheologi in prazgodovinarji enoglasno trde, da je bil predmet tisočletnega prometa z Baltika po vsem Sredozemlju do Bližnjega vzhoda in Egipta; da gre v ogromnem številu primerov prav za baltiški jantar, so potrdile kemijske in fizikalne raziskave. Toda vsako antično ljudstvo je imelo svoj izraz za to dragocenost!

Poglejmo samo primer zlata, češ da rekonstruirani indoevropski besednjak ne pozna izraza zanj! Nekateri etimologi izhajajo iz osnove **(a)ues(k/h)* oziroma **Haus>Huos>Aeusom* izpeljano iz sumerskega GUŠKIN ali KUG.GI 'zlato'; tako naj bi latinsko *ausum>aurum*, oskijsko *ausom*, prusko *ausis*, latvijsko *aušas<aukšas*, toharsko-A *wäs*, toharsko-B *yasa<*wesa* in armensko (*v*)*oski*, vse skupaj prišlo iz oblike **(a)ues(k/h)*. A imamo še drugo kandidatko za izhodišče, rekonstruirano indoevropsko besedo **g[h]el* ali *ghel* 'rumen', kar naj bi vsebovalo tudi staroindijsko *hiranya*, avesta *zaranya*, staroperzijsko *daraniya*, gotško *gult*, staroangleško in starovisokonemško *gold*, latvijsko *zeltas*, lotiško *želtas*, starocer-

kvenoslovansko *zlato* [žolto = rumeno; žolč]; vendar si o teh rekonstrukcijah jezikoslovci niso enotni, zlasti še, ker je treba upoštevati še najmanj satemski in kentumski proces znotraj tim. indoevropske skupine. A kar še posebej preseneča, da grška beseda *hrusos* 'zlato' izpade iz gornjih poskusov, pač pa je izpeljiva iz akadškega, (staro)semitskega in ugaritskega *hurasu*, izposojenega menda v bakreni dobi, ker je *kuruso*>*khrusos* najdeno zapisano v črtni-B pisavi.

Te različne izvore za izraz 'zlato' v indoevropsščini naj bi bilo mogoče razložiti s tem, da v času skupnega bivanja še niso poznali zlata, kar naj bi v splošnem bilo nekje na področju Evrazije, po tradicionalnih datacijah še pred 3500 pr.n.št., ker pač ni arheoloških najdb zlata iz starejšega obdobja. Od tod hitro sklepanje, da naj bi bila pradomovina Indoevropejcev nekako na širšem območju Evrazije – kar je seveda izredno široko opredeljeno ozemlje. A so poleg tega problem še časovne opredelitve!

Po teoriji kontinuitete bi na to odговорili, da dobimo samorodno zlato v naravi in povsem jasno je, da ga je človek opazil izredno zgodaj, tudi če si ni vedel kaj pomagati z njim, da je bilo privlačno, svetlikajoče in obstojno – skratka okrasno. In kakor si je človek ovešal ogrlice iz školjk, kosti ipd., bi bilo povsem razumno pričakovati, da je kaj podobnega počel tudi z zlatom – ki je poleg vsega bilo še redko, toda v rekah, ponekod na meliščih ali v posameznih odkrušenih kamnih se je le zasvetlikalo. Tako je vsaka skupnost že zelo zgodaj dala temu mikavnemu, bleščočemu naravnemu 'kamnu' svoje ime. Ker je rumeno, si je lahko zamisliti, da so ga marsikje poimenovali po tej značilnosti. Tako si tudi lahko razlagamo različnost imen, kakor pri jantarju, in ni potrebno, da bi zaradi tega klicali na pomoč preseljevanje. Seveda v razvoju jezika delujejo tudi drugi dejavniki, med mnogimi drugimi pozabljanje starih in tvorba novih besed.

Karel Oštir

Nekaj iz biografije

Karel Oštir je eden največjih slovenskih znanstvenikov (*Mala splošna enciklopedija*, DZS, Ljubljana, 1975; mimogrede, ta ima napačno letnico njegovega rojstva 1881 pravilno 1888), ki po mojem mnenju nakazuje vrsto rešitev v zvezi z ugankami o Etruščanih, Venetih, Slovanih itd. ter o Indoevropcih nasploh. V različnih enciklopedijah (*Narodna enciklopedija srpsko-hrvatska-slovenačka*, Bibliografski zavod, Zagreb, 1928; *Slovenski biografski leksikon*, SAZU, Ljubljana, 1952; *Enciklopedija leksikografskog zavoda*, Zagreb, 1961; *Enciklopedija Slovenije*, MK, Ljubljana, 1994; *Veliki splošni leksikon*, DZS, Ljubljana, 1998) ter v arhivu SAZU-Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani preberemo o njem naslednje. Rojen 13.10.1888 v Arnačah pri Št. Ilju/Šošanju/Velenju, umrl v Ljubljani 27.12.1973. Primerjalno jezikoslovje je študiral v Gradcu in na Dunaju, zlasti pri slovityh profesorjih R. Meringherju in P. Kretschmerju. Še pred prvo svetovno vojno se je izpopolnjeval v Sankt-Peterburgu na Akademiji nauk (1912-13) in Londonu v British Museum (1913-14), kjer ga je zatekla prva svetovna vojna. Vrnil se je domov in preživel leta med 1915 in 1918 v rovih na Soški fronti. Po vojni je 1919 doktoriral v Gradcu z disertacijo o izvoru indoevropskega dolgovokalnega intranzitiva (*Herkunft des indogermanische langvokalischen Intransitivs*).

V njej se loteva predvsem dveh izmed najtežjih problemov tedanje lingvistike:

1. z razmerjem slovanskega naglaševanja do baltiškega, ugotavljajoč nastanek tim. metatonije (sprememba zlogovne intonacije) že v dobi prabaltoslovanske jezikovne skupnosti ter
2. z alarodščino (Alarodi, skupno ime za stara predindoevropska ljudstva; alarodščina – istorodni jeziki ljudstev na ozemlju, ki so ga kasneje zasedli Indoevropejci), raziskujoč alarodsko dediščino v indoevropskih jezikih ter vpliv alarodščine na razvoj indoevropskih jezikov.

Že v zgodnjih letih se je največ ukvarjal z indoevropskim primerjalnim jezikoslovjem, pretežno z etimologijo in glasoslovjem, manj z oblikoslovjem in narečji. Oštir je mednarodno priznan kot eden od pionirjev laringalne teorije. Najobsežnejši del njegovega opusa pa je posvečen prav alarodskim jezikom. Vzpostavil je alarodsko glasoslovje, prozodeme (dolžine zlogov in naglaševanje), številne glasovne zakone, okoli 1200 besednih družin, praobljike slovarskih enot, v besedotvorju je dognal številne predpone in pripone itd. Etimološko je obravnaval sredozemske izraze za poljedelska orodja, kovine, živali, družbene in naravne pojave, alarodske števnike in vodna imena.

Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je leta 1922 postal docent, prevzel ugledno mesto po Franu Ramovšu, 1924 izvoljen za izrednega in 1932 za rednega profesorja ter do leta 1959, ko se je nad sedemdeset let star upokojil, predaval indoevropsko primerjalno jezikoslovje in tudi večina njegovega opusa je posvečena predindoevropskim jezikovnim ostankom v Evropi in na Bližnjem vzhodu posebej še v Mali Aziji. Udeležil se je 1. bizantološkega kongresa v Beogradu in 1. etruskološkega kongresa v Firencah. Leta 1953 je bil izvoljen za rednega člana SAZU-Slovenske akademije znanosti in umetnosti, a nadvse nenavaden in kontroverzen je njegov izstop iz nje! Tudi to, da po letu 1930 ni objavil nobenega znanstvenega dela več, kaže svojskost njegovega značaja. Res, da je med vojno leta 1944 pogorela knjižnica njegovega seminarja in med požarom je zgorelo tudi njegovo pomembno delo neprecenljive vrednosti, slovar alarodskih jezikov, s čimer bi se dalo razumeti, da je temu posvečal vso svojo energijo in čas. Njegov opus zajema dve knjigi in 28 razprav, vse je napisano v skrajno zgoščenem slogu in veliko stvari je temeljnega in trajnega pomena za primerjalno jezikoslovje, zlasti nekatere njegove etimološke razlage ter njegovo vztrajanje pri neindoevropskem značaju številnih slovarskih enot v indoevropskih jezikih sredozemskega območja; mednarodna kritika poudarja Oštirjevo velikansko erudicijo

Akademik Ivan Grafenauer, tajnik razreda za filološke in literarne vede, ga je 4. januarja 1953 predlagal v izvolitev za rednega člana SAZU-Slovenske akademije znanosti in umetnosti v njihovem razredu z obrazložitvijo, da je Karel Oštir temeljit raziskovalec predindoevropskih in predslovanskih jezikovnih in etničnih osnov slovanskih jezikov in narodov. Poudaril je njegovo znanstveno delo na področju indoeuropeistike najstarejše dobe, baltoslovanščine in armenščine, predindoevropskih jezikov na mediteranskem območju, to je v južni Evropi, Prednji Aziji in severni Afriki pred doselitvijo indoevropskih in semitskih ljudstev. Za nas je še posebej zanimivo, kar preberemo v njegovem *Curriculum vitae* (ki sicer ni podpisan, toda domnevam, da ga je sam napisal) pod (a) obseg znanstvenega dela: indoeuropeistika: najstarejša doba, baltoslovanščina, armenščina in (b) predindoevropski (**megalitski**) jeziki

(podčrtal L.V.) v mediteranskem okrožju (stara Evropa, stara Prednja Azija, bela Afrika) pred doselitvijo indoevropskih in semitskih dialektov; pod (c) [je seznam publikacij].

Toda Karel Oštir je bil poleg genialnosti tudi svojevrstna osebnost, o katerem ne kroži le nekaj anekdot, temveč je povzročil nadvse nenavadno in enkratno zagato: pet let po imenovanju za rednega člana Akademije je iz nje sam izstopil, kar se ni zgodilo ne pred tem, še manj po tem. Takratna dogajanja so po svoje nejasna; v javnosti krožijo različne domneve, od katerih je ena manj verjetna od druge. Oštir se je z dopisom dne 18. novembra 1957 odpovedal članstvu v Akademiji; menda je ustno izjavil takratnemu predsedniku: "ker hočem imeti mir". Morda niti ne bi bilo tako pomembno razglabljati, čemu se je Karel Oštir odpovedal mestu v Akademiji, toda v tistem burnem povojnem času, v katerega lahko vštujemo tudi leto 1958, se je dogajalo tudi na Akademiji marsikaj, takrat naj bi bili nekateri akademiki izključeni spričo medvojnega obnašanja ali kakšnih drugih političnih motivov. Kaj takega proti Karlu Oštirju ni bilo zaznati, prav nasprotno, med člane Akademije je bil takrat 1953. šele sprejet; toda tudi motivacija, češ "da hoče imeti mir", se zdi preveč preprosta, saj neposredno iz članstva ni izvirala kakšna dodatna obremenitev, kot praviloma le skupščina enkrat letno, v ostalem pa ni zaznati kakšnih sankcij proti morebitnim nerednostim članov. Kaj je bilo posredi, ali res zgolj njegovo "čudaštvo"? Po svoje je zgovorno nadvse nenavadno naključje, da v arhivu SAZU kljub skrbnemu pregledu (maja 2004) **ni mogoče najti Oštirjeve pisne odstopne izjave**, ki je sicer izrecno omenjena v zapisnikih njenih organov. Seveda je mogoče domnevati, da se je listina preprosto z leti morda kam založila, ne moremo pa povsem odmisлити tudi za takratni čas upoštevanja vredno drugo možnost, da "se je komu izgubila"... Tako izjemen dogodek kakršna je prostovoljna odpoved članstvu v najvišji intelektualni instituciji nekega naroda, kot je Akademija znanosti in umetnosti, ki ekskluzivno združuje cvet narodovega uma, vanjo pa si prizadevajo priti vrhunski znanstveniki, ustvarjalci, umetniki ipd., vsekakor ni obroben in pozabljiv primer, da ne bi takrat koga skominalo to prikriti ali marginalizirati.

So bili posredi tudi osebni pomisleki?

Akademik Rajko Nahtigal, eden velikih slovenskih jezikoslovcev, se je v *Slavistični reviji* (VIII, 1955, str. 164-168) takole izrazil: »... Karel Oštir ... z znano svojevrstno, težko umljivo, v svojem smislu tako imenovano alarodistično, oblikovano z nekim lingvistično-izraznim športom tekmujočo in tudi sicer drugačno utemeljivijo, proti metodi katere so se čuli svetovno-lingvistični glasovi (A. Meillet). O veleučenosti pa seveda ni nobenega dvoma.«; moram reči, da tudi Nahtigal ne izraža svojih misli preveč enostavno... Iz tega navedka se kažejo določene težave, ki jih je imel Oštir v znanstvenih krogih, očitek »težko umljiv« je lahko sinonim za zavračanje, poleg tega tudi definicija »v svojem smislu tako imenovano alarodistično« kaže na sumničav odnos do Oštirjevih teorij, kar se še stopnjuje s pridatkom »oblikovano z nekim lingvistično-izraznim športom tekmujočo«, ki spominja na gnanje za rekordi za vsako ceno, ne blaži priznanje »o veleučenosti pa seveda ni nobenega dvoma.«

Franc Jakopin je objavil priložnostni članek *Karel Oštir – osemdesetletnik* (Jezik in slovstvo XIII/6, str. 169-170) v katerem pravi: »Mladi obiskovalci jezikoslovnih odd-

elkov Filozofske fakultete v Ljubljani komajda še vedo, da je mož s pipo, ki ga srečujejo v knjižnicah, ena od naših odličnih in najbolj svojevrstnih osebnosti.« Kako hitro gredo ljudje v krivično pozabo! Nepolnih deset let je minilo, kar je genialni Karel Oštir opustil predavanja in že ga mladi študentje niso več poznali... Toda tudi sicer se mu posledaj ni bolje godilo niti v strokovni javnosti, saj so v reviji *Linguistica* leta 1973 objavili Bojana Čopa razpravo *Oštirs Sprachwissenschaftliche Ideenwelt* v nemščini z avtorjevim opravičilom, da hočejo tudi na ta način razširiti v znanstvenih krogih poznavanje njegovega dela, dasi je tudi vrsto najpomembnejših svojih del Oštir napisal v nemščini.

Franc Jakopin je v zgoraj omenjenem članku še zapisal: »Kot Mehringerjev slušatelj se je Oštir trdno držal **povezanosti besed in stvari** (Wörter und Sachen) (podčrtal L. V.) ... [zavedal se je, da] lep del indoevropskega gradiva ne bo mogoče pojasniti z notranjimi glasovnimi zakoni ... Za ugotavljanje alarodske (azijske, jafetitske) jezikovne osnove, ki jo je v Evropi prekrila indoevropsčina, je imel raziskovalec na razpolago tri vrste virov: današnje žive jezike kot neposrednega nadaljevalca alarodščine (baščina, berberščina in kavkaški jeziki); jezike, ki so se ohranili v bolj ali manj bogatih pisanih spomenikih, ki pa deloma še niso zadovoljivo prebrani (mednje spadajo sumerščina in ostanki nekaterih drugih prednjeazijskih jezikov, stara egiptščina in etruščina); in staroevropska narečja, ki so jih vsrkali indoevropski jeziki, vendar so jim vtisnila sledove predindoevropskih prvin.

Karel Oštir se je oborožil z gigantskim znanjem v vseh treh smereh, toda težišče njegovga dela je bilo prejkoslej v odkrivanju predindoevropskih in posredniških (ilirske, traške) jezikovnih plasti na jugu Evrope. Izkazalo se je, da je prav Balkan zlata jama za razpletanje jezikovnih klobčičev; in tem je Oštir v svojih delih posvetil veliko pozornost. Toda kljub izjemni gmoti svojega nakopičenega znanja in svoji genialni kombinatoriki si je velikokrat moral priznati, da je iz drobcev kaj težko zgraditi prepričljivo podobo jezika in da so npr. kavkaški jeziki še vse premalo opisani in raziskani, da bi bilo mogoče rekonstruirati njihovo prakavkaško obliko, ki bi kot temeljni kamen pomagala oživiti prvotno alarodščino. Prav med temi so jeziki z najpestrejšim glasovnim sistemom, saj imajo nekateri celo nad 70 fonemov (medtem ko jih imajo evropski jeziki med 30 in 40).«

Toda pretrese nas Jakopinova ugotovitev, ki na svoj način razgrinja dramatično Oštirjevo usodo kot vrhunskega znanstvenika, ki je daleč pred svojim časom in zato nerazumljen. »Oštirjevi spisi so prava "lingvistična stenografija", nabita z asociacijami, zato je njih branje skrajno zahtevno.« ugotavlja Jakopin, ko se istočasno navdušuje: »Kako imenitne zveze so bile npr. potrebne pri povezavah: *ficus* – *smokva* – *indžir* !« (glej op. 1.). Ob tem ko bridko ugotavlja: »Njegova [Oštirjeva] ustvarjalna domišljija pa je bila za marsikaterega lingvista presilovita, zato naletimo na pripombe (npr. Vasmerjeve, v ruskem etimološkem slovarju), da se Oštirjeve ugotovitve gibljejo komaj še na mejah verjetnega. Res pa za Oštirja lahko trdimo, da je imel premalo adekvatnih poznavalcev, ki bi bili njegovo delo lahko spremljali enako kompetentno kritično, kakor se je sam suvereno gibal po tako odmaknjenih jezikih svojih raziskav. Že danes smemo trditi, da je profesor Oštir s svojim nekonvencionalnim načinom mišljenja in s svojo samotarsko zagnanostjo večkrat prehitel svojo vedo in prerasel svoje jezikoslovno okolje; vrednost njegovega dela bo naraščala, in ne upadala, kakor se to v znanosti dogaja. To potrjujejo tudi nova odkritja arheologije in antropologije. Za Oštirja

nikakor ni "vse iz vsega izpeljivo" ali pa vsaj iz štirih "slovitih" Marrovih elementov (*sar, ber, yon, roš*), niti zanj nima veljave trombettijanska jezikovna monogeneza; verjame le jezikovnim dejstvom, **zaupa le moči kombinacije.**« (podčrtal L.V.)

Priložnostno je Bojan Čop (eden od edinih dveh, ki sta doktorirala pri Oštirju v vsej njegovi znanstveni karieri!) objavil *Ob petinosemdesetletnici profesorja Karla Oštirja* (Jezik in slovstvo XIX, št. 1-2, 1973/74, str. 1-6): »Ker je študij predindoevropskega jezikovnega gradiva za Oštirja tako pomemben, da si ga je izbral za življenjsko nalogo, je prav, da se pri njem pomudimo nekoliko obširneje. V vseh indoevropskih jezikih, posebno v grščini in latinščini, naletimo pogosto na besede, ki je njihova glasovna zgradba težko združljiva s tem, kar so nas naučile besede nesporno indoevropskega izvora (op. L.V.: Giovanni Semerano se je pri njihovi razlagi naslonil na najnovejša odkritja v akadščini) ... Takih besede je v evropskih indoevropskih jezikih vse polno. Večinoma označujejo tudi predmete, stvari, pojme, ki niso mogli biti doma na tleh **indoevropske pradamovine (nekako današnja Ukrajina)** (podčrtal in op.: L.V.: o tem, kje naj bi bila indoevropska pradamovina je še vedno nadvse sporno, Colin Renfrew pravi, da je bila Anatolija, a predvsem v kulturnem pogledu, potem je tu še teorija kontinuitete – o tem več v nadaljnjem besedilu); ... Oštir je pri obravnavanju tega predindoevropskega gradiva prišel do zaključka, da morajo biti jeziki na gori razmejenem področju medsebojno sorodni, tj. da izvirajo iz skupnega prajezika, podobno kot indoevropska ali semitska skupina. Dal jim je ime alarodijski po antičnem maloazijskem narodu Alarodioi; v alarodijsko jezikovno družino šteje naslednje jezike: sumerščino, kavkaške jezike, maloazijske neindoevropske jezike (za take so takrat imeli likijsščino, lidijsščino, karijsščino) starega veka, v Evropi baskovščino in vse tim. predindoevropske substratne jezike (pedslovanščino, predbaltščino, predgermanščino, predkeltščino, predgrščino itd.), v severni Afriki pa hamitsko skupino. Tudi v zahodnejših semitskih jezikih naj bi živeli ostanki predsemitske-alarodijske jezikovne plasti.« Kot vidimo se Čop izraža v pretekliku, poglejmo zakaj: »Po [drugi svetovni] vojni se je položaj v marsičem precej preobrnil. V Oštirjevo dobro gre npr. dejstvo, da so tudi drugi začeli z raziskovanjem odnosov med jeziki, ki jih je Oštir imel za alarodijske, tako Bouda, ki je primerjal baskovski in kavkaški besedni material. Posebno mesto v usodi alarodijskega jezikoslovja pa zaslužijo dela Hubschmida, saj je ta priznal Oštirjevo alarodijsko teorijo kot v bistvu pravilno in nabral iz južno- in zahodnoevropskih modernih jezikov toliko predindoevropskega besednega in slovničnega gradiva, da je Oštir nekoč, ko je prebral eno od njegovih del, žalostno vzdihnil: Sedaj pa mi je žal, da nisem več mlad. Resnično si lahko predstavljamo, kaj naj bi genialni etimolog dognal sedaj, ko je na razpolago neprimerno več materiala kot v dvajsetih letih ... Oštir je začel svoje delo kakih 50 let prezgodaj.« To Čopovo dognanje kaže v jasni luči usojenost genijev, da se rode "pred svojim časom", vendar pa je prav to časovno navzkrižje v sami naravi odkritij, ki prelamljajo z ustaljeno paradigmo in jo nadomeščajo z inovacijo, redkokdaj razumljeno in hitro sprejeto.

Tako tudi Čop za Oštirja pravi: » ... Oštir je začel svojo alarodijsko teorijo v času, ko je bilo raziskovanje ustreznih jezikovnih področij še v povojih: Kavkaški jeziki niso bili niti zadostno popisani, kaj šele, da bi imeli kako primerjalno študijo, ... maloazijski jeziki, posebno hetitsčina, protohatijsščina, huritsčina, so bili šele v začetni fazi razisko-

vanja itd. ... Danes bi se tudi v presoji jezikov, ki jih je on nekoč štel za gotovo alarodijske, marsikaj drugače glasilo: likijščino sta Pedersen in Laroche dokončno priključila indoevropski (anatolski) skupini, isto velja danes za lidijščino in s tem verjetno za napise na Lemnosu, s tem pa, se resno bojim, tudi za etruščanski jezik (ki pa seveda nima nič opraviti s slovenščino!).« (op. L. V.: Čop se torej "resno boji", da je etruščina indoevropski jezik, torej meni, da je indoevropski jezik, nasprotno od svojega učitelja Oštirja, a tudi v močni opreki z mnogimi sodobnimi znanstveniki, o čemer glej več v nadaljevanju). In Čop nadaljuje z razlago, v čem se je še oddaljil od svojega profesorja: »Sploh se je izkazalo, da je indoevropski element v Mali Aziji daleč močnejši, kot so mislili v dvajsetih letih in prej (op. L.V.: na tej točki velja spet opozoriti na Colina Renfrewa ter Maria Alineija, da je Mala Azija zibelka Indoevropcejev – toda predvsem v kulturnem in ne genskem smislu, gl. mojo knjigo *Davnina govori*). Tudi za mikensko dobo v Grčiji se je izkazalo, da je bil indoevropski element tam že prevladujoč (mikenska grščina!). Skratka, od Oštirjeve alarodijščine bi morali danes marsikaj odbiti. Pa tudi znotraj neindoevropsko-predindoevropskega jezikovnega kroga so nastale spremembe: Hubschmid misli, da je okoli Mediterana treba domnevati vsaj dve različni neindoevropski plasti: južno-zahodno z berberskimi jeziki in sorodnim substratom v Španiji in na sredozemskih otokih na eni strani, drugo, ki sega po severnih ozemljih Sredozemlja od Baskov do Kavkazcev, na drugi strani. Le zadnja bi nekako ustrezala Oštirjevi alarodijski skupini.«

In da to ne bi bilo dovolj, nam Čop navrže še naslednjo misel, ki nam sprva ohladi navdušenje za Oštirjevimi jezikovnimi bravurami: »Dosledno obravnavanje tujih elementov v indoevropskih jezikih kot alarodijskih pa je ogroženo še z drugimi teorijami: Tu je Illič-Svityčeva nostratiška teorija, ki šteje za sorodne z indoevropsko skupino ne le semitsko in hamitsko ter uralsko in altajsko, temveč tudi kavkaško. **S tem pa bi mogli za marsikateri besedni element v indoevropskih jezikih, ki naj bi bil mediteransko-predindoevropskega izvora, reči, da je v resnici le soroden** (podčrtal L.V.). Ker sam prihajam vedno bolj do prepričanja, da je obstajalo jezikovno sorodstvo med Mediteranom in Baski na eni, med Uralci in Indoevropci na drugi, sem mnenja, da bo v bližnji prihodnosti marsikak predindoevropski ostanek dobil drugačno etiketo.«

Čop spodobno zaključi s poklonom profesorju, tik pred njegovo smrtjo: »Kljub vsem tem kritičnim pripombam pa ostane neizpodbitno dejstvo, da ima Oštir velikanske zasluge za razvoj raziskav na področju predindoevropske stare Evrope. Celo vrsto etimologij so mu priznali; in njegovo teorijo o alarodijski skupini v bistvu danes priznajo kot pravilno taki mojstri kot Hubschmid. Še več priznanja pa zasluži Oštir zaradi neštevilnih pobud na predindoevropskem področju: te so pogosto več vredne kot rezultati sami.«

Bojan Čop spregovori o Karlu Oštirju tudi ob stoletnici njegovega rojstva v *Hundert Jahre eines bekannten slowenischen Sprachwissenschaftlers, Professor Dr. Karel Oštir* (Linguistica XIX, 1989, str. 3-12), ko je bil že dobrih petnajst let pod rušo, v katerem v bistvu ponavlja pravkar izrečene misli s poudarkom na hitrem razvoju jezikoslovja in posledic za Oštirjevo dediščino, ki jih ima zlasti nostratična teorija in npr. spoznanje, da tudi sumerščina sodi med nostratične, torej z indoevropskimi sorodne jezike, s katerimi ima veliko skupnih jezikovnih osnov.

Oštirjeve etimologije so pisane v telegrafskem slogu, skoraj brez razlag, brez citatov, in v formularični obliki. Če bi hotel Oštir vse svoje etimologije v *Beiträge* tako razložiti, kakor je »figo«, potem bi knjiga obsegala več kot 1000 strani. Seveda je tu eden od najpomembnejših vzrokov, zakaj večina jezikoslovcev Oštirjevih alarodističnih spisov ne pozna in ne citira (npr. Skok v svoji *Etimologijskem rječniku*) ali celo namerno ignorira. Tudi Meillet, navajen znanega francoskega leporečja, je nekoč napisal, da se pri branju Oštirjeve razprave človeku začne vrteti v glavi.

In Bojan Čop izrazi tudi naslednjo misel: »Torej, ali ni jezikoslovje tudi najvišja pozemija?«

Karel Oštir se je kot izvrsten jezikoslovec loteval nadvse izzivalnih, a ne le jezikoslovnih pač pa tudi etnogeneznih raziskovanj o naših davnih prednikih, ki tudi danes in vedno bolj vzbujajo zanimanje javnosti ter sprožajo kontroverzne odzive. Oštir je med drugim raziskoval (po njegovi definiciji) megalitske, "predindoevropske" jezike; za kakšne jezike gre in čemu 'megalitski' jeziki, omenjam tu, še zlasti zato, ker menim, da predstavljajo vez s sodobno teorijo kontinuitete Maria Alineija.

Prepričan sem, da je treba Karla Oštirja ponovno brati in proučevati v luči najnovejših jezikoslovnih, arheoloških, prazgodovinskih, etnoloških, genetskih in drugih odkritij. Njegova bibliografija je:

Armenisches, Hantes amsoreay, Wien, 1912-13

Zum [Das] Verhältnis des indogermanischen x-Lautes zu den semitischen Kehlkopflauten, *Antropos* VIII, 1913, ponatis 1965

Etimologische und grammatische Versuche, *Wörter und Sachen* III, IV in V (1912/1913)

Herkunft des indogermanische langvokalischen Intransitivs (disertacija, Graz-Gradec, 1919)

Slavische 'gъnati', *AslPh – Archiv für slavische Philologie*, No. 34 (1913)

Slavische Wörtbedeutungen, *AslPh* 36

Slav. 'deblo', *Rocznik Slawist* VII

Beiträge zur alarodischen Sprachwissenschaft I, Wien-Leipzig, 1921

Baltoslovanska metatonija, *RZDHV-Razprave znanstvenega društva za humanistične vede* 2, 1925

Vorindogermanische (=alarodische) Zahlwörter auf dem Balkan, *AASJE-Arhiv za arbanasku starinu, jezik i etnologiju* II, Beograd, 1924 – III 1926

Vorindogermanische Metallnamen in Alteuropa, *AASJE - IV*, Beograd, 1926, ponatis Priština 1969

Drei voroslavisch-etruskische Vogelnamen, *Razprave Znanstvenega društva* VIII, Ljubljana, 1930

Vorthrakischer Ursprung des Wortes Βυζάντιον, *Glasnik skopskog naučnog društva* III

Sumerski izvor abacističnih številčnih imen, *Čas* XVI, 1922

Alarodica, *RZHDV-Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede I*

Illyro-Thrakisches, *AASJE I*

Illyro-Pelasgica, *AASJE* II
 Danuvius-Assamus-Naissus, *AASJE* III
 Zum Voralbanischen, *AASJE* IV
 K predсловanski etnologiji Zakarpatja, *Etnolog* I
 Veneti in Anti, *Etnolog* II
 Japodi, *Etnolog* III
 Predсловansko себѣръ "zadrugar", *Etnolog* IV
 Kleinasiatisch Τερμλαι "die Wölfischen", RZDHV V-VI (1929)
 Vorgr. "moly" Festschrift – *Schrijnen* 1929
 Slavische slonъ »Elephant«, *Schrijnen* VI
 Preslave львъ »lion«, *Symbolae grammat. in hon. Joan Rozwadowski, Donum natalicium Schrijnen* (1927)

O Karlu Oštirju še:

Linguistica XIII, 1973, Ljubljana "Karel Oštir – in memoriam" (Bojan Čop: *V spomin prof. Karla Oštirja* (str. 3); Bojan Čop: *Professor Karel Oštir zum Andenken* (str. 5) Bojan Čop: *Bibliographie des Professor Karel Oštir* (str. 9); Bojan Čop: *Oštirs Sprachwissenschaftliche Ideenwelt* (str. 13-96)

F. Jakopin, Karel Oštir – osemdesetletnik, *Jezik in slovstvo* XIII/6, str. 169-170

Bojan Čop, Ob petinosemdesetletnici profesorja Karla Oštirja *Jezik in slovstvo* XIX/1-2, str. 1-6

Bojan Čop, Hundert Jahre eines bekannten slowenischen Sprachwissenschaftlers, Professor Dr. Karel Oštir. *Linguistica* XIX, 1989, str. 3-12

Znanstveno delo

Karel Oštir, kot prepričan alarodist, je med drugim objavil tudi temeljito razpravo *Veneti in Anti* (*Etnolog* II, 1928, Ljubljana, str. 46), v kateri v uvodu pravi (zgolj kot kuriozum je izrazje kot v izvorniku): »Radi boljšega razumevanja sledečih izvajanj o razmerju med Veneti in Anti par besed o predсловanskem *jezikovnem* substratu. V srednji Evropi razločujemo sledeče jezikovne plasti:

- (a) Illiro-Venete, ki tvorijo z Etrusko-Raeti, Liguro-Iberi (>Baski) in Pelasgi predindogermanske Paleoevropejce in ki so sorodni s Hamiti (izključno Semite) v severni Afriki ter z avtohtoni v prednji Aziji (Lyki, Lydi, Kari, Predhethiti, Kavkazi, Elami, Mitani, Sumeri);
- (b) centralno-indogermanske (op. L.V.: indoevropske) Thrake, kjer sta indogermanski palatal in labijovelar sovpadala v velar;
- (c) na illyrothraško plast so se v Zakarpatju naselili Slovani, ob Baltijskem morju Balti, zapadno od obeh – vendar ločeni po ozkem illyrothraškem pasu – Germani, v južni Rusiji Skythi.«

Kasneje se bomo vrnili k njegovemu obravnavanju odnosa med Veneti in Anti, navezujoč se na zgoraj citirano besedilo Franceta Bezlaja o venetskih Banjšicah.

V Oštirjevi knjigi *Drei voroslavisch-etruskische Vogelnamen* (Znanstveno društvo, Ljubljana, 1930, str. 150) je povzetek v slovenščini iz katerega navajam (izrazje kot v izvirniku): »Tri predсловansko-etruska imena ptic – V uvodu ugotovi avtor trojni odnos med Etruski in Slovani:

- (a) baltoslovanske izposojenke iz etruščine;
- (b) etruške izposojenke iz italščine, ki je s slovanščino indoevropskega porekla;
- (c) glavni vir etruško-slovanskih besednih skupnosti pa je v pripadanju predbaltoslovanščine in etruščine k isti *staroevropski* jezikovni skupini.«

V tem Oštirjevem razmišljanju je izjemno zanimivih več stvari, od katerih naj naštejemo posebej izstopajoče:

1. Baltoslovani so si izposojali besede iz etruščine – kdaj in kje? Če naj bi Slovani prišli šele v srednjem veku do Vzhodnih Alp, kot pravi današnja standardna zgodovina, tedaj tam že vsaj pol tisočletja ni bilo več Etruščanov, če so pred tem že kdaj bili. Torej so po Oštirjevem mnenju morali biti ti stiki nekje v Zakarpatju ali/in na severnem Balkanu. Ker pa je Oštir mnenja, da gre pri tem za predсловansko fazo, bi se to dogajalo tisoč in več let pred našim štetjem. S tem pa se odpre dodatno vprašanje: Ali so Etruščani v Podkarpatju ali Zakarpatju popolnoma izginili, potem ko naj bi se odselili v Italijo? S tem bi se Oštir pridružil zagovornikom tim. severne priselitvene teorije Etruščanov v Italijo; ostali dve sta še, da so avtohtoni ali da so prišli iz Male Azije. Toda tak sklep se ne ujema z jasnim Oštirjevim zagovarjanjem Alarodov, to je predindoevropskih prebivalcev Evrope, med katere prišeste tudi Etruščane; takšno stališče pa predstavlja pristajanje na avtohtonost Etruščanov. Če je Oštirjevo mnenje dokončno takšno, potem iz tega izhajajo tri možnosti, da si je slovanščina sposojala etruščanske besede.
 - (a) kot smo že rekli, da so Etruščani živeli tudi v Zakarpatju;
 - (b) da so Slovani živeli v stiku z Etruščani v Italiji;
 - (c) da so si Slovani izposojali etruščanske besede preko posrednikov, s čimer se odpre še podvprašanje, kdo naj bi bili ti posredniki, in ali je bilo Slovanom res treba izposojati si imena za ptice pri oddaljenih Etruščanih in to celo preko nekega vmesnega ljudstva?
2. Če so si Slovani izposojali besede od Etruščanov, ali si niso tudi Etruščani izposojali iz baltoslovanščine in če ne, zakaj ne?! Kako bi bilo mogoče, da gre izposoja besed zgolj v eno smer?
3. Od kod in kdaj so prišli Slovani v Zakarpatje? Oštir namreč piše v študiji *K predсловanski etnologiji Zakarpatja* (Etnolog I, Ljubljana 1926-1927, str. 13): »Kdaj so prišli Slovani v Zakarpatje in kako dolgo so se zadržali Illyro-Traki v Karpatih, **so postranska vprašanja** (podčrtal L. V.), ki nas, če operiramo s predсловanskim illyro-traškim substratom, ne tangirajo; da bi bili Illyro-Traki kdaj podvrgli Slované, o tem ne ve zgodovina ničesar...«. To Oštirjevo stališče je toliko bolj nenavadno in presenetljivo, ker mimo tega še zapiše (str. 10): »...neverjetno je, da bi **Chorvatъ* šele iz germanskih ust prišel do Praslovanov, to radi tega, ker ni bilo med Praslovanii in Pragermani nikakršnih stikov, izvzemši identitete staroevropskega substrata...«. Kako je lahko vprašanje prihoda Slovanov v Zakarpatje postransko vprašanje?! A zgodovina ne ve še o marsičem drugem, zato pa je potrebno raziskovati povezujoč različne zvrsti znanosti.

Teorija kontinuitete

Sodobna teorija kontinuitete (TK), katere najvidnejši razvijalci so jezikoslovec Mario Alinei, prazgodovinar Alexander Hausler, jezikoslovca Gabriele Costa, Cicero Ponghiec, prazgodovinar Marcel Otte, Xaverio Ballester idr., pa temelji na naslednjih načelih:

- zasnove indogermanistike (!) iz 19. st. je nujno kritično reinterpreterirati v luči sodobno utemeljene indoevropеistike;
- arheogenetske študije (npr. Bryan Sykes) ugotavljajo, da 80% genetske dediščine Evropejcev izvira iz paleolitika;
- dosedanje številne teorije o izvoru Indoevropеjcev niso prepričljivo odgovorile na vsa relevantna vprašanja in tako ostajajo necelovita, parcialna;
- arheološki dokazi ne dajejo zanesljivega potrdila za množična preseljevanja ljudstev;
- arheologija in paleolingvistika sta se zapletli v 'začarani krog', ko se ena disciplina sklicuje na drugo pri dokazovanju prazgodovinskih dogajanja, to je nujno preseči z neodvisnim kritičnim presojanjem posameznih elementov;
- najnovejše kalibrirane karbonske datacije postavljajo čisto drugačno časovno dinamiko prazgodovinskih dogajanj;
- čedalje popolnejše spoznavanje paleolingvističnega razvoja in razvozlanje doslej neznanih (pra)jezikov omogoča bolj poglobljeno komparativistiko.

Ne gre zanemariti citata pripisanega Korneliju Neposu po pričevanju Solina: »... po označenem mestu Eneto: od koder so, kakor navaja Kornelij Nepos, prišli Paflagonci v Italijo, so bili potem imenovani Veneti«, s čimer naj bi bil potrjen enačaj med Eneti=Veneti; a je Plinij (VI, 5) pri njegovem povzemanju nejasen, saj izgleda, da antični pisci niso le izenačevali etnične pripadnosti Enetov in Venetov, ampak tudi jezikovno pripadnost z onimi v Benečiji; po drugi strani je to mogoče pripisati kar njegovemu védenju o avtomatičnosti med latinskim *v-* in njegovo odsotnostjo v grščini; če ni nazadnje v tem videti njegovega poznavanja dejanskega stanja, ki v *Enetio* zasluti vedeževalski izziv zagonetne Sibile? To nanovo odkrito ime bi lahko na nek način potrjevalo vesti iz *Scholia Veronensia*: »...Ko namreč Vergilij pravi [kralj] Ilirski, je to isto kakor kralj Henetov, od koder sledi natančno kralj Venetov, ter od imena *Henetiam* kasneje nastane *Venetiam*«. Po mojem mnenju je to navedbo mogoče razumeti tudi drugače, nikakor kot so nekateri razmišljali, češ da so Veneti ilirskega rodu, *pač pa da so Iliri v bistvu Veneti!*

Zanimiva se mi zdi okoliščina, da so v zgodovinskih virih omenjeni Veneti večinoma živel bodisi v obmorskih pokrajinah: paflagonski ob Črnem morju, beneški ob Jadranu, armoriški ob Atlantiku, na severu ob Blatiškem morju, morebitni Venetulani (po Pellegrini-Prosdoci) v Laciju ob Tirenskem morju; bodisi ob jezerih – *lacus Veneticus* v Alpah, ali v primeru 'panonskih Venetov' (Devoto) oziroma 'srednjeevropskih Venetov' ob velikih rekah Tisi, Donavi. Vsekakor pa zasledimo skoraj kontinuum poseljenosti Venetov od Paflagomije do Atlantika: Paflagonija – Balkanu – Panonija – Baltik – zgornji Jadran – Alpe – Lacij – Armorika ob Atlantiku.

Generaliziranje

Opravljene so bile številne ter podrobne analize osnove *ven*, a so sklepi različnih avtorjev povsem nasprotujoči, zdi se, da samo lingvistični pristop v zvezi z izvorom Venetov prinaša več težav kot jih razrešuje. Prav to sili k drugačnemu prijemu, ki ga Mario Alinei, tvorec teorije kontinuitete, imenuje 'generaliziranje'. Izhodišče zanj je spoznanje, da se specialisti, vsak na svojem področju, tako poglobijo v izredno ozke raziskave, da izgubijo stik s predmetom samim, specialistične raziskave postanejo nekako same sebi namen in se zaprejo v abstraktne konstrukcije, ki so predmet neskončnih razprav le med redkimi posvečenimi posamezniki in jih velikokrat niti ne briga več, če je njihove rezultate mogoče uporabiti še kje drugje. To velja za vsa znanstvena področja in nič manj za jezikoslovje. Zato deluje osvežujoče, če se med specialisti najdejo posamezniki z generalističnimi prebliski, ki osvetljujejo osrednji predmet v celovitejši luči. Namreč od samih specialističnih raziskav še ne zvemo (skoraj) nič o celoti. Kot primer enega takih štejem poskus slovitega Devota, ki glede etnika **wenet* oz. **weneto* pravi: »... da ga ne moremo drugače izenačiti kakor s fazo 'osvajalcev', 'organizatorjev' ... Kjerkoli naletimo na izraz 'Veneti', tam so se uveljavili predstavniki neke ureditve z indoevropsko jezikovno preteklostjo, ki je vredna, da jo opredelimo in priznamo v primerjavi z drugimi, kot tista, ki je bila v bistvu 'zmagovita'. Spoznanje, da v ozemeljskem smislu najdemo etnik Veneti v središču in Arijce na skrajnostih (keltščina in indoiranščina) vodi do sklepa, da: » ... se je *Weneto* uveljavil... na zelo obsežnem indoevropskem področju, potiskajoč na obrobje ostanke bolj aristokratskega in premaganega izraza: *Arijci*. Očitna je zgodovinsko-kulturna vzporednost. Širjenje etničnega imena 'Veneti' ustreza velikemu območju, na katerem so se z večjo ali manjšo hitrostjo in krepkostjo razširila žarna grobišča ... V germanskem svetu, znotraj katerega so bile iz korena *Wenə* številne izpeljanke, ki niso označevale etnosa, pa se oznaka Veneti za etnos nanaša na zunanje, na sosede, Slovane in poleg njih na Balte...«. Seveda je treba nemudoma opozoriti, da takšno gledanje skriva v sebi jedro sporne teorije o premagancih in zmagovalcih, kakršno zagovarja Maria Gimbutas in drugi – o širjenju Indoevropejcev 'z ognjem in bojno *sekiro*'. Je pa zanimiva spricho opazke, da se Veneti pojavljajo vzporedno s kulturo pokopov na žarnih grobiščih, in se ime Veneti veže predvsem na Slovane ter Balte.

Stališče, da znotraj germanskega sveta oznaka *Wenə* nima etnične vrednosti, po mojem ne more držati že zaradi tega, ker so bili Veneti tudi v Armoriki na zahodu Evrope, kar navaja k sklepu, da je nekoč morala biti povezava med njimi in baltškimi ter srednjeevropskimi Veneti, ki so jo mogoče pretrgali Germani, ali pa tudi ne, če sprejmemo teorijo Sergija, da so Germani samo pogojno samostojna skupina, morda pa kar keltsko-slovanska (venetska) razvojna faza, kar bi pojasnilo, da je v germanskem svetu dolgo ostalo toliko izpeljank na *Wenə*. Sicer pa tudi Mario Alinei v teoriji kontinuitete predpostavlja, da so neolitsko kulturo prinesli Germanom Slovani, kot vmesni člen med Bližnjim vzhodom in severno in zahodno Evropo.

Pozornost pritegne Devotova teza: »... Edina zadovoljiva zgodovinska skladnost etničnega imena Veneti je z ljudstvom 'žarnih grobišč'. Njihov jezik je ustrezal tistemu, ki

je preostal od skupne indoevropske in v drugi polovici 2. tisočletja pr.n.št. Medtem ko so skupnosti Grkov, Indoirancev in Hetitov že izoblikovale svojo fizionomijo, je venetska tradicija simbolizirala kontinuiteto, nagnjeno k nediferenciranosti...« (PEL str. 250).

To bi bilo mogoče uskladiti s stališčem sira Leonarda Woolleya, pisca knjige v obsežni zbirki *Zgodovina človeštva*, izdane pod pokroviteljstvom UNESCO-a, *Začetki civilizacije* (ZGO I/2 str. 451): »V srednji Evropi je popuščal ustvarjalni zagon stare únětiške kulture in približno sredi drugega tisočletja pred našim štetjem jo je nadomestila lužiška kultura, ki je bila sprva poganjek únětiške, pa jo je preoblikovalo neko severno ljudstvo (morda pripadniki slovansko-baltskih plemen), ki je upepeljevalo svoje mrtvece in ki so mu bile ljubše gomile kakor ravni grobovi únětičanov; lužiški vpliv se je razširil na zahod prav do Britanskih otokov, na jugu pa je, kakor vse kaže, privedel do razvoja in deloma do ponovne naselitve Ilirije in Trakije.« Negotov občutek ob definiciji Woolleya: »...neko severno ljudstvo (morda pripadniki slovansko-baltskih plemen)...«, – pri čemer je v ospredju »severno«, saj je v geografskem smislu nenavadno postaviti Balto-Slovane na sever glede na 'lužiško kulturo', ko pa je njihov položaj tudi po ortodoksnih stališčih bolj na vzhodu ali severovzhodu ne le po zemljepisnih merilih ampak tudi po prazgodovinskih dogajanjih, – se nam razblini, če dodamo Devotovo: »edina zadovoljiva zgodovinska skladnost etničnega imena Veneti je z ljudstvom 'žarnih grobišč'«.

Iz tega lahko sledi sinteza: *da so Veneti ljudstvo 'žarnih grobišč' morda pripadniki slovansko-baltskih plemen!*

V *Zgodovini Slovencev* (CZ, Ljubljana, 1979, str.39-40) Peter Petru piše v poglavju o žarnih grobiščih: »Gotovo največji preobrat v evropski prazgodovini, osnovan na idejno-svetovnonazorski podlagi, je pripeljal do samosvoje omike, imenovane kultura žarnih grobišč. Oznaka zanjo povzema takratno navado pokopavanja sežganih svojcev v planih nekropolah ... Vse te silovite duhovne spremembe so v 13. in 12. st. pr.n.št. sprožile medcelinske pretoke ljudstev in idej. Iz svojih žarišč v srednji Evropi je to gibanje v valovih preplavilo v naslednjih desetletjih vso celino. Prvotni udar, sprožen v osrednjem Podonavju, je zadel industrijsko srčiko v Češki ter ustvaril novo jedro žarnogrobiščne kulture v območju Lužic. Po mnenju poljskih raziskovalcev (a tudi Woolleya in drugih, op. L.V.) daje lužiška kultura neposredno podlago staroslovanski omiki. Sočasni, proti zahodu usmerjeni val je šel preko Slovenije v Padsko nižino in k cvetočim naseljem pod prelazom Brenner; drugi krak istega sunka je zajel prehode iz Švice v Italijo in bogata prekladališča ob ligurski obali. Hkratni vpadi neustrašnih gusarjev iz grško-jadranskega prostora in prodori bojevitih nomadov ('ljudstva z morja', op. L.V.) so dokazani s pisnimi viri v hetitski državi v središču današnje Turčije, Sirije in v Egiptu. Prva bitka z vsiljivci je časovno postavljena v obdobje vladavine faraona Meremptaha (1234-1220 pr.n.št.); zaključni prodor novih ljudstev ('z morja', op. L.V.) je povzročil propad staroegiptovske države za Ramzesa III. (1166 pr.n.št.), ko so se ob obali od Palestine proti Egiptu naselili Filistejci ... v zvezi z razumevanjem idejnega ozadja celotnega žarnogrobiščne gibanja so Filistejci pomembno potrdilo stroge, a k ljudstvu obrnjene ureditve... Oznanjevalci prodora žarnogrobiščne omike v slovenski prostor so številne zakladne najdbe iz zaključne bronaste dobe ... ki jih postavljajo v 13. st. pr. n. št. in nakazujejo prvi udar žarnogrobiščnih ljudi proti Vzhodnim Alpam.« Kljub, po mojem

mnenju nekaterim naivnim izrazom in poenostavljenim označbam (gusarji ipd.), ki so posledica razumevanja prazgodovine v smislu 'velikih selitev narodov', ali celo, da je v vsega nekaj desetletjih pretežni del Evrope spremenil navado pokopov ipd., da gre za revolucijo, pretrese ipd., kar je sodobna arheologija v marsičem preseгла, pa se stališče Petruja v bistvu ujema z Woolleyevimo navedbo, da 'daje lužiška kultura neposredno podlago staroslovanski omiki', oziroma pri Devotu, da 'širjenje etničnega imena Veneti ustreza velikemu območju, na katerem so se z večjo ali manjšo hitrostjo in krepkostjo razširila žarna polja', s čimer je vzpostavljena relacija Slovani=Veneti.

France Bezlaj, kot pristaš teorije o srednjeveškem naseljevanju Slovanov, je v svojih *Esejih o slovenskem jeziku* napisal (BEZ/E str. 18-19): »Še vedno ne vemo, ali se je ime *Slověne* spočetka nanašalo na vse Slovane ali samo na enega izmed njihovih plemen... Zgodovinski viri v pozni antiki omenjajo prvič Slovane pod imenom Veneti. To je naziv ljudstva, ki je pred več kot tisoč leti pr.n.št. zapustilo področje zakarpatske lužiške kulture, kakor jo imenujejo arheologi, ter se razselilo po Evropi. To ime najdemo v Franciji, v Alpah, v severni Italiji in na južnem Balkanu... V kakšni genetični zvezi naj bi bili Slovani z Veneti, seveda ne vemo. V skromnih jezikovnih ostankih italijanskih Venetov, ki so izumrli že v starem veku, je nekaj besed in imen s slovanskim sorodstvom, a tega je premalo za zanesljivo sklepanje.« Človek iz tega doume, da sicer ni zanesljivo, ni pa izključeno! Zato ostanemo brez njegovega odgovora ob konstataciji, »da ne vemo v kakšni genetični zvezi naj bi bili Slovani z Veneti«, če pa so bili tako Slovani kakor Veneti Indoevropejci in oboji naj bi dolgo živeli v Zakarpatju v okviru iste, tj. 'lužiške kulture'. Po mojem mnenju je odgovor ta, da so bili najtesneje tudi genetsko povezani in da so govorili zelo podobna jezika ali celo isti jezik. (Lužiška kultura v Zakarpatju? op. AP). Zato nismo prav nič presenečeni, da nam Bezlaj v nadaljevanju naniza še vrsto dejstev, ki kličejo po poglobljenih in drugačnih odgovorih od dosedanjih. »V slovanskih virih,« piše Bezlaj, »je ime *Slověne* v starejši dobi izpričano samo za Slovane v okolici Soluna ter za prebivalce ruskega Novgoroda (nenavadna podobnost med slovenščino in jezikom okoli Pskova in Novgoroda je vprašanje zase). Pri alpskih Slovanih priča za ta naziv nekaj krajevnih imen tipa *Schlaining*, staro *villa Sclavonica* na Gradiščanskem, Burgenland, ali *Slovenje*, *Svovinje* na Koroškem... Tudi na Furlanskem se do Tilmenta, Tagliamento, večkrat pojavlja v krajevnih imenih ta termin... Prekmurski in beneški Slovenci so se verjetno stalno imenovali *Slovenje*. Kajkavski in čakavski Hrvatje so se še v 17. in deloma v 18. st. imenovali *Slovinci*, *Slovinci* in če je Trubar napisal »lubi Slouenzi«, ni popolnoma jasno, ali si je pod tem imenom predstavljal natančno isto kakor mi danes...«. Ta navedba je po svoje zanimiva tudi zato, ker se tu in tam še sliši o 'Slovincih kot alpskih Hrvatih', zato lahko brez kakršnihkoli nacionalističnih pretenzij sprejmemo to Bezlajevo navedbo kot potrditev, da je prav narobe res! To sem iz velike previdnosti izjavil kar vnaprej, ker Bezlaj v nadaljevanju še dodaja (BEZ/E str. 19-20): »Na zgodovinsko kontinuiteto imena kažejo tudi moderni nazivi *Slovaška* in *Slavonija* ... (str. 20). *Zdi se, da se je ime Slovenec... že zelo zgodaj posplošilo na ozemlju, ki je bilo nekaj desetkrat večje kakor je današnja Slovenija. O pomenskem razvoju pojma skozi tisočletje ne vemo skoraj nič. Če govorimo o izgubah etničnega ozemlja na severu, bi ga morali prišteti še enkrat toliko na jugu in jugozahodu. To pa bi bil vendarle prevelik grizljaj celo za najbolj šovinistični apetit*

(poudaril L.V.) « Zagotovo Slovenci nismo Židje, ki so se po dva tisoč letih diaspore vrnili v Izrael in si jemljejo nazaj zemljo, ki jim jo je dodelil bog kot izvoljenemu ljudstvu ..., toda nekaj desetkrat večje ozemlje od današnje Slovenije bi bilo za tri ali štiri nekdanje Jugoslavije ali skoraj za celo srednjo Evropo. Podobno je zapisal tudi Bogo Grafenauer, da je nekdanje etnično slovensko ozemlje segalo po vseh vzhodnih Alpah do Donave in onkraj nje...

Semerano ugotavlja, da je legenda o Antenorju znana tudi v drugačnem kontekstu, da *že v najstarejših virih srečujemo Tračane in Venete kot sosedel!* Neka legenda iz 5. st.pr. n.št. pripoveduje o pristanku Antenoridov skupaj s Helenom v Kireni (severna Afrika, Cirenajka); spet druga, da je ostal v Troji z namenom, da bi ponovno vzpostavil kraljestvo ipd. Torej obstajajo namigi, da so bili Veneti tudi na južni strani Sredozemskega morja. Jean Berard pa je odločno zastavil vprašanje odnosa med prihodom (V)enetov in priplutjem Pelasgov v delto Pada, kar postavlja dogajanje še precej bolj v preteklost. Po vsem sodeč, meni Semerano, *je Antenor le sinonim za (V)eneta.*

Ker sem v *Megalitskih jezikih* že omenil, da sledeč ugotovitvam uglednih jezikoslovcev lahko izpeljemo sinonime Veneti=Anti=Slovani, in Semeranove navedbe, se zdi dopustno da Antenor izhaja iz korena *ant-*, kar je primerljivo z enim od slovanskih ljudstev Anti. Ker so Veneti in Tračani živeli v sosedstvu, oboji pa so bili tako na Balkanu kakor v Anatoliji, ni odveč domneva, da izhaja Antenor od Antov. Antenor, razvito kakor konj-konjar, meč-mečar, morje-mornar; stan-stanar, a tudi moder, (modrec); hitro lahko odpravimo pomislek ob razliki v priponah *-or* in *-ar*, saj imamo grah-Grahor, pa Šmohor, Bohor itd. Obstaja sicer še zanimiva razlaga Gilferdinga (Davorin Trstenjak, *Letopis Matice slovenske*, 1875, str. 131), da bi Grki rekli Antenorju: 'mož Antov' – *Antes aner* ('ἄντης ἀνήρ); sam Trstenjak pa dodaja še starocerkvenoslovansko *anty, onti* 'utva, raca'. S tem še nismo odgovorili od kod ime Anti, pač le, da je mogoč razvoj iz Anti v Antenor; sicer pa več o tem vprašanju v moji knjigi *Megalitski jeziki* (str. 163), kjer omenjam zaključek Karla Oštirja: »Ni izključeno, da je Antes najstarejši splošnoslovanski naziv za Slovane«; in Franceta Bezlaja (str. 8): »... k etniku Venti, verjetno Veneti ali morda slovansko Anti.« Za izpeljavo iz etnika Anti v osebno ime, lahko primerjamo sicer redko uporabljano npr. Hrvatar, Francozar ipd.

Jezik

Po Devotu je poseben *problem venetščine, da je razpoznavna samo v evganski Benečiji* (Venezia Euganea) (PEL str. 250) in ne na drugih krajih obsežnega ozemlja, kjer se zgodovinsko pojavlja ime Veneti. Po njegovem mnenju, bi morali spremeniti način gledanja in zgodovinsko postaviti širitev etnika ne kot razločevanje, niti kot identifikacijo, ampak kot predvidevanje o znanju venetščine v osrčju samega širjenja indoeuropeizma (to je potekalo stoletja, z žarčenjem jezikovnih novosti v kronološko ločenih fazah: s te točke gledanja, ni nujno, da prihod etnika Veneti sovпада z uveljavitvijo določene vrste jezika na enaki kronološki ravni s tisto, ki je prišla v Benečijo/Veneto in se je nadaljevala v venetskih napisih); to se mi zdi povsem logično, če se je dogajanje raztegnilo na zelo dolgo obdobje, ko se je medtem jezik spreminjal, kljub določenim jezikovnim problemom, ki jih še ne znamo pojasniti, pa je po Devotovem mnenju arheološko potrjena kulturna povezanost

z žarnimi polji. Toda Devoto je s to formulacijo: »... predvidevanje o znanju venetščine v osrčju samega širjenja indoevropeizma ...« zadrhl v zelo fundamentalno vprašanje: So bili Veneti jedro Indoevropejcev?

Če prav razumemo Devota, meni, da je bilo več valov širjenja Indoevropejcev (katerih pradomovina je po njegovem mnenju Panonska nižina ali centralna Evropa v širšem smislu) in prihod prvih Venetov v Benečijo ni obenem tudi začetek uveljavljanje venetščine, kakršno poznamo iz raznih napisov. Posledično tako gledanje nič ne razrešuje, pač pa ustvarja nove zaplete, saj se postavlja najmanj vprašanje, kdo naj bi bili 'prvi Veneti' in kakšen je bil njihov jezik, ter kdo so bili 'drugi Veneti' nekaj stoletji kasneje, ki naj bi bili prinašalci venetščine, kakršno poznamo z arheoloških najdb?! Če velja njegov zaključek, da je arheološko potrjena kulturna povezanost z žarnimi polji, za katero smo že zgoraj navedli meritorna mnenja, da je v osnovi slovanska, potem nismo daleč od sklepa, da so najmanj 'drugi Veneti' bili Slovani. Vsekakor pa ni najti pravih argumentov, da bi ločevali Venete na 'prve' in 'druge', pa čeprav bi res prišli v dveh valovih, gre v bistvu za isto ljudstvo, tudi če je tekom nekaj stoletji prišlo do določenih kulturnih in jezikovnih razhajanj. Ob tem ne pozabimo na 'jantarsko pot', ki je ne smemo naivno razumeti kot cesto v današnjem smislu, pač pa kot zgodovinski, prostorsko-časovno-kulturno opredeljen kontinuum med Jadrantom in Baltikom, če govorimo o smeri jug-sever, sicer pa prisotnost tega etnika potrjuje tudi smer vzhod-zahod.

Nič nas ne sme začuditi, če se je jezikoslovci (Devoto, Prosdocimi) zatečejo v okrilje lingvistike, ker jim arheološko-predzgodovinska dejstva ne ustrezajo pri njihovih konstrukcijah, ki jih bomo spoznali v nadaljevanju, ter sklenejo: »Venetščina predstavlja pri takšnem stanju stvari edino trdno dokumentacijo o samostojni jezikovni preteklosti povezani z imenom Veneti in ponuja formalne domneve za zgradbo etnika: torej potrjuje svojo praktično prednost (ne pa teoretične v smislu Kretschmerja) za definiranje Venetov.« (PEL str. 251)

Takšen Prosdocimijev sklep mu omogoča, da spravi venetščino v okrilje italskih jezikov, natančneje latinščine, saj nadaljuje: »Ko smo enkrat razdvojili venetsko-ilirsko dvojico in zaznali venetsko-italske afinitete, je pomembno pri vprašanju italske enotnosti, da ozemeljska diskontinuiteta koristi venetščini. Namreč, da je ločevanje dveh različnih skupin Latino-Faliski in Italiki (Osکو-Umbri ter manjše skupnosti), ki jo je obdeloval Devoto izhajajoč od A. Waldeja, osrednja opora za dokazovanje, da so afinitete novejšje in razlike starejšje.«

Obenem navaja tudi druga mnenja (Diver), da je bila

- (a) prva faza preditalska enotnost, z določenim številom skupnih inovacij, ki ji je sledila
- (b) druga faza, z osko-umbrijsko skupnostjo v središču in latinsko-fališčansko ter venetsko skupino na obeh skrajnostih, pri čemer jezikovne spremembe osrednje osko-umbrijske skupine niso sovpadale z ostalima dvema, zato latinščina in venetščina kažeta tako arhaične poteze.

Šele v (c) tretji fazi se je izločila oskijščina, ki naj bi se začela okoli 700 pr.n.št., ko se hkrati pojavi množica skupnih inovacij v sosednjih centralnih jezikih umbrijsčini in fališčini, tema se včasih pridruži latinščina, toda nikoli oskijščina in venetščina.

Prosdocimi navaja F. Altheima (PEL str. 252), da je mogoče najti sorodnost med venetščino in latinščino na temelju nekaterih besed, toda pri kritični presoji njegove analize se izkaže, da je mogoče najti vzporednice tudi s slovanščino. Stvar je toliko bolj sumljiva, ker sam Prosdocimi ugotavlja, da je vzel Altheim za izhodišče govor ljudi iz Valcamonice, na južni, italijanski strani Alp (to področje slovi po kamenodobnih jamskih slikah ljudstva Kamunov), ki ga smatra za tesno sorodnega latinsko-fališčanskemu jeziku. Češ, da je prihod Venetov v Padsko nižino sledil eno do dve stoletji za Latinci-Faliski; začetek in vzrok verižni reakciji naj bi bili Iliri 1200 pr.n.št. (?), ko so Veneti-Iliri bivali med Odro in Vislo v stiku z Germani, in ti so v 9. st.pr.n.št. pritisnili na enovito latinsko-avgansko skupnost, ki naj bi prišli na jadranski konec 1-2 stoletji pred tem. Prizadeti so se razcepili in Evganci so končali v Kamunski dolini, Latinci pa v Laciju; del pa se je pomešal z Veneti, s čimer lahko razložimo izoglose z latinščino, superstratum pa pojasnjuje afinitete z Dorci, pod skupnim gospodovalcem – Iliri. To Altheimovo shemo so zavrnilo tako s kronološkimi kakor etnološkimi razlogi, poleg tega sodobna prazgodovina sploh zanika obstoj Evgancev, saj ni nikakršnega verodostojnega dokaza zanje. Toda pogledimo jezikovne paralele med venetščino in latinščino, ki se zdijo Prosdocimiju tako pomembne:

venetščina	latinščina
<i>zonasto</i>	<i>donare</i>
<i>vhaxθo</i>	<i>facio, faxo</i>
<i>louzerai</i>	<i>Libera</i>
<i>louzeroφos</i>	<i>liberis</i>
<i>vhetiana</i>	<i>fetialis</i>
*ferso, ladin. <i>fursill</i>	<i>ferrum</i> (indev. *bherso)
<i>Liquentia</i>	<i>liquere</i>

Za slovenščino glej naslednjo podrobnejšo obrazložitev:

zonasto, donare – donum ‘dar, darilo’, izpeljano iz korena *do* ‘dati’, identično ohranjeno v sanskrtu *danam* in skoraj enako na keltskem, osko-umbrijskem, albanskem področju; na vmesnih področjih (grškem, armenskem, slovanskem) je še dodan *-ro*, npr. grško *doron* ‘dati’; medtem ko ima v hetitsčini pomen ‘vzeti’. Devoto pa je v kontradikciji s samim seboj, ko pod geslom *dare* pravi, da v keltščini in germanščini ni korena *do!* (DEV, Dizionario). Po mojem mnenju je vzpostavitev relacije *zonasto, donare* sicer mogoča preko zapletenih pretvorb, a je še veliko bližje *zonasto* ‘donesti, znesti<>zanesti’.

vhaxθo, facio, faxo – *facio, feci, factum, facere* je beseda v mnogoterih pomenskih zvezah: (1) storiti, narediti, izvršiti, opraviti, ustvariti, zgraditi, skleniti, pridobiti itd.; (2) spisati, doseči, zaslužiti, pretrpeti, povzročiti itd.; (3) skrbeti ipd.; (4) napraviti za, izvoliti, ceniti, čislati itd.; (5) delati, ravnati, postopati, vesti se ipd.; (6) držati s kom, na strani koga stati, služiti, koristiti ipd. In *faxim, faxitur, faxo=fecerim, factum erit, fecero*; vse v pomenu narediti, delovati, izvajati ipd. kot opredeljevanje človekove aktivnosti v vseh mogočih oblikah. V italijanščino se je preneslo iz vulgarne, zgodnjerednjeveške latinščine (6. st.) kot *fare* ‘storiti, narediti; delati, povzročiti’, križanec z *dare*. Koren za *facere* je indevr. *dhe (it. ‘porre’, slov. ‘dati, denem; postaviti, položiti’), ki je v ital. preživel samo

v neprepoznavnih oblikah (*con*)*do* iz *(*con*)*dho*, od koder so se razvile besede *condito*, *perdere*, *suddito*. Pač pa koren *dhe* sodi med najpomembnejše in dokumentirane v indoevropski leksiki, tako na zahodu npr. v nemščini *tun* 'narediti', kakor na vzhodu podvojen npr. v sanskrtu (*da*)*dha*(*mi*) ali v grščini (*ti*)*the*(*mi*) 'jaz denem, položim ipd.'; Devoto ne omenja nepodvojenega v slovanskih jezikih *dati*, *dam*, *da* in vseh mogočih izpeljank. Za *vhaχsθo* (vahstho>vasto>vesti?) bi bilo mogoče najti povezavo v odnosu na: (1) *vesti*, *vedem* 'peljati, voditi', *izvesti*, *izvajati* itd., starocerkvenoslovansko *vesti*, podobno v drugih slovanskih jezikih; praslovansko **vezti*, sedanjik **vedo*; z mnogimi izpeljankami *voditi*, *vajati*, *predvajati*, *nevesta*, *obod*, *povod*, *povodec*, *proizvod*, *sprevod*, *svod*, *zavod*, *zvodnik* ipd.; ali (2) *vesti*, *vezem*, enako starocerkvenoslovansko *vesti* 'utrjevati, jačati', podobno v drugih slovanskih jezikih, praslovansko **vezti*, ponavljalni glagol *(*v*)*oziti* 'ožati, zadržgovati, zadušiti'; za kar sicer obstaja več poskusov poiskati indoevropsko osnovo, vendar se mi zdi *vhaχsθo* povezljivo z *vesti*, *vedem* ali *vesti*, *vezem*, v seriji aktivnosti: storiti, narediti, izvršiti, opraviti, ustvariti, zgraditi, skleniti, pridobiti itd.

louzerai*, *Libera – osebno starolatinsko ime Proserpine – boginje plodnosti, vinogradništva in vina, po eni različici je njen brat ali mož Liber, po drugi pa je mož Pluton – Liber je starolatinski bog vinogradništva in vina, kasneje identificiran z Bakhom. Perzefona ustreza grški Perzefoni tudi Kora imenovani, ki pa je bila kot Hadova žena kraljica podzemlja, hči Zeusa in Demetre, kjer prebije tretjino leta, je mračna in strašna boginja; dve tretjini leta (od pomladi do jeseni) pa preživi na zemlji kot Kora, dobrotno božanstvo pomladne rasti. Praznovanja v čast Bakhu (Liberu) so se imenovala *liberalia*!

Zanimivo, da je bilo starolatinsko ime *Libentina-Lubentina* drugo ime za Venero, boginjo ljubezni, v njenem korenu *lub* ni težko prepoznati 'ljub, ljubiti, ljubezen'!

Da so povezali venetsko *louzerai* in starolatinsko *Libera* je bil potreben jezikoslovcem dokajšen lingvistični aparat. Če pa venetsko *louzerai* obravnavamo po smislu, da je to bila boginja plodnosti, vinogradništva in vina, je zelo blizu *loza* 'log, gozd, vinska trta, šiba veja' v slovanskih jezikih, sicer pa kot zelo pomembno in zgovorno tudi 'pleme, rod'; pripona *-rai* razvita kot *loza*>*lozar*>*lozarje*/*lozarjeva*/*lozar*(*ij*)*a* (ESSJ). Toda še pomembneje se mi zdi opozoriti na zdavnaj pozabljeno besedo *ložesna* 'uterus, maternica', cerkvenoslovansko *ložesna* 'uterus, naročje', iz praslovanskega **logo*, v rodilniku **ložese*, razširjeno s formantom *-no*, k temu *loža*, *lože* 'posteljica; uterus'; v priponi prisotni *-r-* kakor *mati*>*mater*>*maternica*.

louzeroqos*, *liberis – ki je v venetskem izhodišču povezan s prejšnjim primerom; ni nepomembno, da so se praznovanja v čast Bakhu, kot kasnejšemu poimenovanju starega boga *Libera*, imenovala *liberalia*; semantično izhodišče je *liber* 'prost, neomejen', a tudi 'razuzdan, razposajen', takšne pa so bile bakanalije, čaščenje vina in veselja, razuzdano veseljačenje, popivanje, razvrat. Če naj bi *louzeroqos* bil v kakšni relaciji z *liberis* potem moremo slediti *loza* 'log, gozd, vinska trta, šiba veja', saj je bil razpoznavni znak Bakha prav trta, trs, *loza*, kakor je Bakhov ekvivalen bog Dionizij nosil palico, na zgornjem koncu ovito z bršljanom ali trtnimi listi.

vhetiana*, *fetialis – *fetialis* 'vojni glasnik'; *Fetiales*, *Fetialis* 'dvajsetorica svečenikov v Rimu, ki so reševali mednarodne zadeve'; *ius fetiale* 'fecijalsko pravo, po katerem so se ravnali ti svečeniki', v njihovi pristojnosti so bile vojne napovedi, mirovni sporazumi,

sklepanje zaveznistev, pri čemer so dali tem javnim zadevam obeležje svetosti s pomočjo verskih obredov.

Možne razlage na slovenski osnovi:

vojni glasnik: (1) *vest* 'novica', vestnik, obvestiti, obveščati itd.,

starocerkvenoslovansko *vestb* 'zavedanje, védenje, znanje', podobno v drugih slovanskih jezikih; (2) *vest* 'zavest o moralni vrednosti lastnega ravnanja', 'znanje, védenje'; *vesten*, *vestnost*, enako in sorodno starocerkvenoslovansko in v drugih slovanskih jezikih; tudi 'zvest, svest, ovesti se, vest, povest';

veče, *veča* 'skupščina, vaški zbor', starocerkvenoslovansko *vešte* 'posvetovalni zbor', podobno v drugih slovanskih jezikih; praslovansko **vetē* 'posvetovalni zbor', prvotno *'posvetovanje, govorjenje' izpeljano iz praslovanskega **vetiti* 'govoriti' (obet, svet, odvetnik).

Povsem zadovoljivo po glasovni vrednosti in smiselnosti je *vhetiana* 'dvajsetorica svečnikov' izpeljivo iz slovenskega *veče*, *veča* 'skupščina, zbor' ali *vest* 'novica; vestnost'.

**ferso*, ladin. *fursill*, *ferrum* (indev. **bherso*) – Prosdocimi je že sam posvaril pred – zgoraj že omenjeno – Altheimovo negotovo shemo naselitve Valcamoniche, toda tudi če bi to po sili dopustili, a se naslonili na teorijo kontinuitete, po kateri so Ladinci (od katerih tu črpajo obliko *fursil*) – kot pravi Mario Alinei – v neolitiku 'poslovanjeni Italidi' in mnogo kasneje romanizirani s strani rimskega imperija, bi spoznali, da je stvar bolj zapletena, kakor izgleda na prvi pogled ob enačbi **ferso* <> ladinsko *fursill* > *ferrum* < indev. **bherso*. O etimologiji in arheometalurgiji železa je bilo napisanega že ogromno, a je še vedno povsem odprto vprašanje, kljub temu, da je vsak razlagalec po svoje prepričan, da je našel odgovor. Devoto sam pravi, da je *ferro* < *ferrum* brez jasnih indoevropskih povezav tudi zato, ker naj bi bilo odkritje železa kasnejše od ločitve posameznih ljudstev iz indoevropske skupnosti in si je vsaka skupina ločeno izoblikovala izraz za železo. Osebnostno mislim, da pomanjkanje skupnega izraza za železo ni zaradi razselitve indoevropske skupnosti (če je sploh kdaj obstajala). Povsem naravno bi tudi bilo, da s širjenjem železa ni šlo tudi ime zanj; take primere imamo še danes, ko Nemci ne rečejo 'televizija' ampak 'Fernsehen' ali namesto 'radio' 'Rundfunk'. Tudi N. Zingarelli pravi da je *ferro* < *ferru(m)* negotove etimologije. Pač pa ga G. Semerano poizkuša rekonstruirati iz semitske osnove v pomenu 'lucente; bleščeč, svetel', v akadščini *bararu* 'splendere; sijati, žareti, bleščati', hebrejsko *barar* 'bleščeč, čist', etiopsko berur 'srebro', ugaritsko *brr* 'bleščeča kovina, čist' – od koder: akadsko *parzillu*, hebrejsko *barzel*, ugaritsko *bršl* 'železo'.

Zanimivo, s tem smo se že ukvarjali, da M. Snój razlaga: železo, starocerkvenoslovansko železo, podobno v drugih slovanskih jezikih, praslovansko *železo, sorodno z litavskim geležis, letiškim dzelzls, staropruskim gelso, morda gre k temu grško *khalkos* 'bron'; da pa beseda etimološko ni zadovoljivo pojasnjena, domnevno izposojena iz nekega starega vzhodnega jezika, vendar predloga ni znana. Ker ima Prosdocimi zapisano indev. **bherso*, in kar smo prebrali pri Semeranu na semitski osnovi že iz akadškega obdobja *bararu* > *parzillu*, hebrejsko *barzel*, bi znala obstajati ta povezava. Vendar grško *sideros* 'trda kovina,

železo, kar naj bi izhajalo iz akadskega *sidu* 'ingot, klada' + *daru* 'trpežen, stanoviten, trajen', nima povezave z domnevnim indevr. **bherso*.

Obdelana je tudi etimologija železa in jekla npr. iz **žolč**, starocerkvenoslovansko *zlvčb*, praslovansko **žvlčb*, iz indoevropskega **ghelh* na temelju barve železove rude; ter iz **želo**, starocerkvenoslovansko *želo*, praslovansko **žedlo*, iz **geltlo*, kar je ime orodja h glagolu za 'bosti, boleti, gristi, umoriti', iz indoevropske baze **guelh* 'bosti, zbadati', v prvotnem pomenu *'sredstvo za zbadanje, bodalo' ali praslovansko **žedlo* 'orožje, sulica' in sorodno praslovanskim glagolom **žeti* 'sekati, tolči'. Vendar so v tem primeru indoevropska osnove **ghelh*, **geltlo*, **guelh*, kot izhodišča slovenski etimologiji, drugačne od **bherso*, ki naj bi zadovoljevala Altheimovo indoevropsko osnovo v latinščini in tudi Semeranovemu, akademskemu *bararu* > *parzillu* in hebrejskemu *barar* > *barzel*.

Ker nas slednje spominja na *bron*. Tega pa za slovenščino razlaga M. Snoj kot: retrogradno (usmerjeno nazaj, proti izhodišču, povratno) izpeljanko iz slovenskega *bronec* 'bron' (iz 16. st.), kar je kakor hrvaško *bronca* prevzeto iz italijanskega *bronz* 'bron', izpeljanko so omogočili besedotvorni pari tipa *zvon- zvonec*. In še *bronz*, *bronsa*, *bronca* 'zmes laka in kovine' (iz 20. st.), prevzeto prek nemškega *Bronze* (in francoskega *bronze*) iz italijanščine *bronz* v enakem pomenu, prvotno 'bron', kar je verjetno izposojeno iz perzijskega *biring* 'baker' (SNO). Devoto pa razlaga *bronz*, iz nekega srednjeveškega latinskega *brundum*, razširjenega v *brundium*, kot izid križanja med perzijskim *biring* 'baker' in srednjeveške izpeljanke grškega *bronte* 'grom, tresk, donenje', kot npr. *bronteion* 'očitno kovinski inštrument za oponašanje grmenja na gledališki sceni'. Po mojem mnenju, če že moramo izhajati iz onomatopoetske (posnemanje zvoka z besedo) osnove, potem si ne morem kaj, da ne bi pogledal slovenske osnove *brneti*, *brnenje*, *brundati*, *brenčati*, *brenkati*, *brencelj*, in podobno v drugih slovanskih jezikih, praslovansko **br̥neti*, **br̥meti*, za kar naj bi bila indoevropska onomatopejska baza **b^h(e)rem*. Mislim, da so primerne dati ime bronu, ki brni, 'kovinski zvok bronca'; iz iste indoevropske osnove je latinsko *fremere* 'rezgetati, bučati, hrumeti, mrmrati', starovisokonemško *bremān* 'godrnjati, brundati', staroindijsko *bhramara* 'čebela'. Devoto pa *fremere* gradi drugače in ne na osnovi **b^h(e)rem*, pač pa kot davno onomatopejo iz serije *m...r* kot *murmuro*, *mormorare* 'mrmrati' in s prehodom *mr-* kot pri *formica* 'mravlja' ali *fracidus* 'moker, gnil, trohnel'.

Iz navedenega ne vidim nobenega razloga, da bi si Slovenci po ovinkih izposojali besedo za bron, za katero imamo celo vrsto onomatopoetskih vzporednic in še indoevropsko osnovo za povrh; kvečjemu gre za skupno dediščino.

Če se vrnemo na venetsko **ferso* <> ladinsko *fursill* > *ferrum* < indev. **bherso*, se mi zdi, da če bi šlo za staro mediteransko, predindoevropsko osnovo, bi se nekako izšlo s primerjavo semitske osnove že iz akadskega obdobja *bararu* > *parzillu*, hebrejsko *barzel*. A obenem ne bi zanemaril za ladinsko *fursill* slovanskega *brus* 'kamen ali pribor za ostrenje, brušenje', *brusiti*, saj je prav železo omogočilo izdelavo izredno ostrih rezil, medtem ko je bron za to manj primeren. Ali sta *brus* in *brusiti* primarni ali sekundarni tvorbi? Izraz *brus* je v podobnih oblikah in različnih pomenih znan v vseh slovanskih jezikih, praslovansko **brus* je prevojnja stopnja k **br̥s*, od koder *brsati* 'brcati, suvati' in 'drgniti, ribati', kar naj bi izhajalo iz indoevropskega **bhr̥u*, **bher* 'strgati'. Če je tako, potem se mi zdi smiselno,

da je *fursill* bila kovina, ki se je dala učinkovito brusiti, oziroma je postala pripomoček za različna opravila: *strganje* > *strgalo*, *suvati* > *suvalo* ipd. Skratka *brus*, pribor za brušenje, *brusilo*, je v prenesenem pomenu v imenu brušenca, ki je pridobil nove lastnosti, postal je orodje za najrazličnejša dela (*brusili* so orodja že v kameni dobi, op. AP).

Liquentia, liquere – latinsko *liqueo*, *liquere* ‘tekoč, čist, jasen; očit, javen’ je seveda glasovno primerljiv z venetskim *Liquentia*, toda etimološko izhodišče latinskega *liquidus*, je derivat *liquere* ‘biti čist, bister’ in izhaja iz ‘puščen, da se sesede gošča’, indoevropski koren je **leik_w*. Po drugi strani je tudi *limpidus* ‘bister, jasen’ iz istega korena, a je prišel v latinščino po drugi poti, preko osko-umbrijščine, čeprav še vedno iz **leik_w* (DEV). Toda prav tako je dopuščen ustrezen razvoj tudi iz slovenskega *liti*, *lij*, *lijak*, (*v*)*livek* itd. v vseh mogočih izpeljankah, starocerkvenoslovansko *liti*, in podobno v drugih slovanskih jezikih, praslovansko **liti*, iz indoevropske osnove **leih* (ali **lehi*) (SNO). Po drugi strani pa še bolj ustreza izhodišče *ličiti*, enako cerkvenoslovansko in praslovansko *ličiti*, in podobno v drugih slovanskih jezikih, vse v smislu ‘beliti, lepšati, krasiti, izboljševati zunanjo podobo ipd.’, izpeljano iz **lik_z* (ali *liko* > *lice*), od tod tudi *likati*, *lik*, *lice*. To tudi semantično veliko bolj ustreza kot latinski *liqueo*, *liquere* ‘tekoč, čist, jasen; očit, javen’ in je glasovno primerljiv z venetskim *Liquentia*.

Zaključek

Po mojem mnenju je ključ za genezo Indoevropcev območje okoli Črnega morja pred (paleolitik) in po zadnji poledenitvi 10 000 let pr.n.št. (mezolitik, neolitik); črnemorski bazen je imel tudi med poledenitvijo milejše podnebje od celinske Evrope, saj morje načeloma uravnava toplotna nihanja. Takrat je sicer bilo Črno morje ločeno od Sredozemlja, povezano pa je bilo s Kaspijskim morjem, kar kaže na to, da je bil dotok velikih rek v ta zaprti sistem (Donava, Dneper, Dnester, Don, Bug itd.) in v Kaspijsko morje (Volga, Ahtuba, Ural itd.) dovolj močan, da je bila raven voda pred zadnjo poledenitvijo višja od današnje. Pač pa je v neolitiku Črno morje naraslo še za okoli pet metrov, kar imenujejo ‘novo Črno morje’ ali ‘neolitski prestop’, torej se je razširil obseg morskega nabrežja, zato je bila nova obala pomaknjena bolj proti celini, proč od današnje obale in je morje prekrivalo večjo površino kopnega, zlasti na ravninskem delu, medtem ko se pod gorami (Kavkaz npr.) zaradi strmejših bregov ni veliko spremenilo. Med zadnjo poledenitvijo je bilo Sredozemsko morje nižje (celo do 50 m; glej tudi op. 2.), ker so bile velikanske količine vode ujete v ledenikih, ki so prekrivali ogromne površine zemlje, po otoplitvi pa se je gladina postopoma dvigala in sredozemske vode so se spojile s črnemorskimi. Spricho takšnih podnebnih razmer so tam živeča ljudstva bolj težila proti jugu, oziroma so tudi sem prihajala z juga kot lovci.

Okvirna shema dogajanja od poznega paleolitika (nekako od 40 000 let pr.n.št.) naprej, če upoštevamo dognanja genetike (Bryan Sykes: *Sedem Evinih hčera*) in teorijo kontinuitete, je po mojem mnenju naslednja:

- s Pirenejskega polotoka so se širili potomci ‘Velde’ (Protoiberici, Protobaski in druga ljudstva, ki jih sploh ne ali le slabo poznamo), ki so bili v stiku s:

- potomci ‘Helene’ (morda Protokelti in sorodna ljudstva, ki so malo poznana ali so povsem izginila) na jugu Francije, ki so postopoma težili proti severu, kot so dopuščale podnebne razmere; morda so iz stika med ljudstvi ‘Velde’ in ‘Helene’ nastali Protoiberokelti;
- pod Alpami na obalah sredozemske Ligurije so se širili ‘potomci Tare’, ki pa jih je dokaj dolgo zadrževal lok močno zaledenelih Alp in so se širili bolj po zahodni obali Apeninskega polotoka navzdol; proti zahodu so prihajali v stik s potomci ‘Helene’ in od tod morda Protogalci, s čimer bi bila vzpostavljena kasnejša povezava med Kelti in Galci; potomci ‘Tare’ pa so proti vzhodu bili v stiku s:
- potomci ‘Katarine’ (morda Protoveneti) na področju (sicer veliko kasneje) pripisano jadranskim Venetom, to je na vzhodnem obrobju Alp, ki so imeli možnost širjenja po vzhodni obali Apeninskega polotoka navzdol ter proti centralni in vzhodni Evropi, kjer se je ta tok ljudstev srečal prvo (ter šele bolj naprej proti vzhodu in precej kasneje z ljudstvi ‘Ksenije’ Protokavkazijci) s:
- potomci ‘Uršule’ (morda Protopelazgijci), ki so prodirali z južne Grčije, predvsem iz tega stika so nastali Protoindoevropejci (ki so seveda skozi desetisočletja doživljali še dodatne vplive v večji ali manjši meri, tako kakor vse ‘Evine hčere’, kar potrjujejo genske raziskave), potomci ‘Uršule’ so prišli tudi v Malo Azijo, kjer so se srečali s:
- potomci ‘Jasmine’, ki so se širili z zgornjega toka Evfrata in bi jih lahko imeli za Protomezopotamce ali Protosemita, ti so se proti severu stikali s
- potomci ‘Ksenije’ s Kavkaza, to bi bili Protokavkazijci, ki so tudi sami proti vzhodu prišli v stik s potomci ‘Uršule’ z juga in ‘Katarine’ z zahoda.

Vsi ti stiki so bili neke bolj drugje manj intenzivni, odvisno od geografskih, podnebnih in drugih okoliščin in s tem lahko razložimo globino sprememb in medsebojne prežetosti, razširjenost in takšne in drugačne različnosti.

Kaže, da so se predvsem potomci ‘Jasmine’ precej razširjali zlasti okoli vzhodnega Sredozemlja – to so Mediteranci. Ni treba posebej poudarjati, da so z azijske severne in vzhodne strani prihajali Uralci in Altajci: Protougrofska in druga severnoevropska ljudstva...

Izgleda, da so ljudstva, ki so se postopoma izoblikovala v Predindoevropejce, koncem paleolitika živela v pasu od ‘Helene’ (Protokeltov) na jugu Francije, po severni strani Alp do ‘Katarine’ (Protovenetov) na vzhodnem obrobju Alp čez Panonijo do zahodnega in severnega obrežja Črnega morja – medtem ko so na njegovi vzhodni obali živela kavkaška, ne-predindoevropska ljudstva.

V neolitiku, ko se je podnebje že dodobra segrelo, ledeniki so se umaknili na sever in tudi Sredozemsko morje se je dvignilo ter predrlo Bosporsko ožino, da se je povežalo s Črnim morjem. Obstajale so obsežne ravnice plodne zemlje v južni Rusiji (črnozemje), spodnjem Podonavju itd. Obenem se je začel proces razmnoževanja in širjenja Indoevropejcev, ker so se podnebne razmere toliko izboljšale in obdelovalne zemlje je bilo več (ledeniki so se umikali), zato se je povečalo pridobivanje hrane.

Ta scenarij omogoča povezati ‘teorijo kurganov’ Marie Gimbutas (pradomovina IE na severni strani Črnega morja) ter ‘teorijo kontinuitete’ Maria Alineja (da so v neolitiku,

morda celo že v mezolitiku, bili današnji IE narodi v Evropi približno na ozemljih, kjer žive še danes); medtem ko je 'anatolska teorija' Colina Renfrewa (da je pradomovina IE v Anatoliji) razumljena v smislu kasnejše akulturacije, to je medsebojnega kulturnega vplivanja med 'neolitsko revolucijo'.

S tem si lahko razložimo ne le širitev Hetitov iz pasu ob morju v notranjost Anatolije, ampak tudi tim. odselitev paflagonskih Venetov iz Anatolije na gornji Jadran, kjer pravzaprav ne gre za pravo selitev in še manj velikega obsega, ampak za manjše skupine, v smislu akulturacije, skozi relativno daljše obdobje (in ne naenkrat po tim. trojanski vojni – za katero itak velja, da ni bilo enkratno dejanje, pač pa za daljše obdobje trajajoče spopade od katerih je bil, izgleda, eden odločilnejši) ali vrnil/ali povezal/ali združil s sorodnimi jadranskimi Veneti, s katerimi pa so itak imeli vseskozi stike, o čemer pričajo tudi najstarejši antični pisci (legenda o argonavtih). Če je po trojanski vojni res pobegnil preostanek Venetov, ki so ušli grškemu uničevanju in pobijanju, so vedeli kam naj se zatečejo, niso šli v neznano ...

Veneti na zgornjem Jadranu so bili v stiku z lokalnimi, italidskimi (po definiciji Maria Alineija v njegovi 'teoriji kontinuitete', Italidi niso Italiki!) Mediteranci, in z Mediteranci so bili prav tako blizu Veneti v Paflagoniji, zato se ne smemo čuditi, če je toliko mediteranskih besed, kamor prištevamo tudi ljudstva, ki so govorila akadsko (gl. *Jantarska pot*), najti tudi v slovenščini, ki je bila v fizičnem stiku z mediteranskim svetom. Slednje gre delno pripisati prav stikom med paflagonskimi Veneti – *Veneti iz Troje* – toda ne kot enkratnim priselitvenim dejanjem po Trojanski vojni (tudi če je res do tega prišlo), ampak kot dolgotrajnemu procesu.

Torej povzemimo: sledeč ugotovitvam uglednih jezikoslovcev lahko izpeljemo sinonime Veneti=Anti=Slovani, in Semeranove navedbe, se zdi dopustno da Antenor izhaja iz korena *ant-*, kar je primerljivo z enim od slovanskih ljudstev Anti. Ker so Veneti in Tračani živeli v sosedstvu, oboji pa so bili tako na Balkanu kakor v Anatoliji, ni odveč domneva, da izhaja Antenor od Antov. Antenor, razvito kakor konj-konjar, meč-mečar, morje-mornar; stan-stanar, a tudi moder, (modrec); hitro lahko odpravimo pomislek ob razliki v priponah *-or* in *-ar*, saj imamo grah-Grahor, pa Šmohor, Bohor itd. Obstaja sicer še zanimiva razlaga Gilferdinga (Davorin Trstenjak, *Letopis Matice slovenske*, 1875, str. 131), da bi Grki rekli Antenorju: 'mož Antov' – *Antes aner* ('*Ἄντης ἀνὴρ*); sam Trstenjak pa dodaja še starocerkvenoslovansko *anty, onti* 'utva, raca'. S tem še nismo odgovorili od kod ime Anti, pač le, da je mogoč razvoj iz Anti v Antenor; sicer pa več o tem vprašanju v moji knjigi *Megalitski jeziki* (str. 163), kjer omenjam zaključek Karla Oštirja: »Ni izključeno, da je Antes najstarejši splošnoсловanski naziv za Slovane«; in Franceta Bezlaja »... k etniku Venti, verjetno Veneti ali morda slovansko Anti.« Za izpeljavo iz etnika Anti v osebno ime, lahko primerjamo sicer redko uporabljano npr. Hrvatar, Francozar ipd.

Zaključna misel

Povzemimo po W. P. Lehmannu [RAD] (str. 249): »Rekonstrukcija protoindoevropske, ki so jo izpeljali prvi proučevalci indoevropske, je trajala celo [devetnajsto] stoletje.

Nekatere njihove ugotovitve so dopolnili v 20. stoletju; druge bodo morali še modificirati. Prvi del 21. stoletja bo moral biti posvečen analogni obdelavi predindoevropsščine ter opisu njene evolucije v protoindoevropsščino. V sodelovanju z arheologi, zgodovinarji kulture in genetiki, bodo specialisti za proučevanje jezikov imeli dodatno nalogo rekonstruirati družbo in kulturo njenih govorcev.«

Prepričan sem, da je v tem smislu zapuščina Karla Oštirja nadvse dragocena in bi njena ustrezno obdelana predstavitev širši svetovni strokovni javnosti predstavljala pomemben doprinesek k proučevanju predindoevropsščine – ali tudi, če uporabimo Oštirjev izraz, ‘megalitskih jezikov’!

Zahvala

Zahvaljujem se dr. Antonu Perdihi, mag. Vinku Vodopivcu in dr. Jožetu Rantu za vrsto koristnih pripomb in nasvetov ob različnih prilikah, ki sem jih poskusil po svojih močeh vnesti v končno besedilo; seveda moram vse kritične pripombe prevzeti le na svojo rovaš.

Opombi

1. Bojan Čop, ki je doktoriral pri Karlu Oštirju, je spregovoril o njem tudi ob stoletnici rojstva v prispevku “Hundert Jahre eines bekannten slowenischen Sprachwissenschaftlers, Professor Dr. Karel Oštir” (*Linguistica* 1989, XIX, str. 3-12), ko je bil njegov učitelj že dobrih petnajst let pod rušo, v prispevku poudarja hiter razvoj jezikoslovja, in zlasti nostratično teorijo, ter posledic za Oštirjevo dediščino, npr. spoznanje, da tudi sumerščina sodi med nostratične, torej z indoevropskimi sorodne jezike, s katerimi ima veliko skupnih jezikovnih osnov.

Bojan Čop skuša pojasniti, čemu tolikšna zadržanost do Oštirjevih teoriji, z navajanjem iz Oštirjevega dela *Beiträge* (str. 133), pri čemer spoznamo zapletenost postopkov na samo enem primeru alarodijske povezave in razčlenitve skupine besed za »figo«, kar Čop označi za »nedvomno eno najobsežnejših in najbolj zapletenih v vsej svetovni etimološki literaturi«, in močno skrajšana je videti takale:

- a) latin. *ficus* < **thwoikos* (*th* = spirant);
- b) armensko *thuz* < **thwuz*, to pa iz **thwügo* (z dolgim -ü-);
- c) grško *tykon*, *sykon*. Vse troje iz predbalkanskega **thwōko*; to iz **thwōg*;
- d) starocerkvenoslovansko *smoky*, gotsko *smakka*, kjer je alarodska menjava *th* : *th*-spirant (ta substituiran s slovanskim in germanskim *s*) in alarodska menjava *w* : *m* (leniran) itd. (glasovne finese moram zaradi pomanjkanja znakov opustiti) edino sredstvo za povezavo z zgornjima točkama a-c;
- e) tako pridemo do praoblike **thimwōg* (*th* = spirant), ki živi še v sumerskem *dib* < **ding^w* (*ng^w* = labiovelaren nosnik), to pa iz **timg*; starejše **ting^w* še živi v izposojenki asirsko *tintu* (idr. semitske besede, npr. arab. *tinu*), tudi egipčansko *d^b*, koptsko *kⁿte* (disimilirano iz **tⁿte*?)?
- f) novoperzijsko *āndžir*, staroindijsko *añjira* itd., prairansko **ančira* < **ankira*, kar spominja na koptsko *kⁿte* (prv. **t-ngk*) in na alarodsko **timg* v predsemitščini **tin(a)tu*, (gl. tč. e); odpad *t* naj bi bil sumerski oz. alarodski;
- g) kitajsko *a-tsang*, izposojeno iz nekega alarodskega dialekta;
- h) kavkazijsko : gruzinsko *legwi*, minojsko-grško *lugi* itd., vse iz **lūg*, ožje z armenskim *thuz* (gl. tč. b) povezljivo; *l* je iz *th* kot tudi sicer;

i) nekaj hamitskih oblik.

Čop k temu pripominja, da bi bila prvotna oblika naše besede za "figo" nekako **thmωg*, še boljše * *thmωg* (*th* = spirant). Druge Oštirjeve etimologije so nekaj manj obsežne ali čisto kratke, toda objavil jih je v svojem življenju več tisoč; samo v *Beiträge* jih je 942, vendar razen prve, ki smo jo pravkar na kratko povzeli, niso nič več opremljene z glasoslovnimi in oblikoslovnimi razlagami, očitno, kot pravi avtor v uvodu, zaradi pomanjkanja prostora (po prvi svetovni vojni je bila vsesplošna kriza in tudi pomanjkanje papirja) so njegove razprave pisane v telegrafskem slogu, skoraj brez razlag, brez citatov, in v formularični obliki. Če bi hotel Oštir vse svoje etimologije v *Beiträge* tako razložiti, kakor je »figo«, potem bi knjiga obsegala več kot 1000 strani. Seveda je tu eden od najpomembnejših vzrokov, zakaj večina jezikoslovcev Oštirjevih alarodističnih spisov ne pozna in ne citira (npr. Skok v svoji *Etimologijskem rječniku*) ali celo namerno ignorira. Meillet, navajen znanega francoskega leporečja, je nekoč napisal, da se pri branju Oštirjeve razprave človeku začne vrteti v glavi, zaključuje Čop.

Toda tudi Čop postavlja bralca, nespecialista, v negotovost, ko utemeljuje, »ker sam prihajam vedno bolj do prepričanja, da je obstajalo jezikovno sorodstvo med Mediteranom in Baski na eni, med Uralci in Indoevropejci na drugi, sem mnenja, da bo v bližnji prihodnosti marsikak predindoevropski ostanek dobil drugačno etiketo.)

2. A. Perdih opozarja: »Drugi viri navajajo, da je bilo ob višku poledenitve morje nižje za 100 do 120 m, po nekaterih avtorjih celo za 150 m, ter je bilo za 50-60 m nižje kot sedaj šele po prvih otoplitvah, kar nekaj tisočletij kasneje.« Podrobneje glej: A. Perdih, Vpliv zadnje poledenitve na praprebivalstvo Evrope, *Zbornik posveta Praprebivalstvo na tleh Srednje Evrope*; Založništvo Jutro, Ljubljana, 2002, 41-50.

Pomembnejša literatura:

- ALI – Mario Alinei – *Origini delle lingue d'Europa I-II*, Il Mulino, Bologna, 1996-2000
- BEZ – France Bezlaj, *Eseji o slovenskem jeziku*, MK, Ljubljana, 1967
- BOI – Émile Boisacq, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg, 1950
- CAV – L. L. Cavalli-Sforza/P. Menozzi/A. Piazza, *Storia e geografia dei geni umani*, Adelphi, Milano, 1997
- DEV – Giacomo Devoto, *Dizionario etimologico*, F. Le Monier, Milano, 1968
- ESSJ – France Bezlaj in sod., *Etimološki slovar slovenskega jezika*, SAZU-MK, Ljubljana, 1976-1995
- FOL – Gianfranco Folena e al., *Storia della cultura veneta*, Neri Pozza Ed., Vicenza, 1976
- LEH – Winfred P. Lehmann, *Historical linguistics. An introduction*, Holt-Rinehart & Winston, New York, 1973
- MAK – Janos Makkay, *Origins of the Proto-Greeks and Proto-Anatolians from a common perspective*, Budapest, 2003
- MAR – André Martinet, *L'indoeuropeo-lingue, popoli e culture*, Laterza, Roma, 1994
- PEL – G. B. Pellegrini/A. L. Prosdocimi – *La lingua venetica I-II*, Università di Padova, 1967
- PET – Peter Petru, *Zgodovina Slovencev*, CZ, Ljubljana, 1979
- RAD - *Le radici prime dell'Europa- Europe's first roots*, International conference, Milano, 1999
- NESHHS - *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatska-slovenačka*, Bibliografski zavod, Zagreb, 1928

- SBL - *Slovenski biografski leksikon*, SAZU, Ljubljana, 1952
 ELZ - *Enciklopedija leksikografskog zavoda*, Zagreb, 1961
 ES - *Enciklopedija Slovenije*, MK, Ljubljana, 1994
 VSL - *Veliki splošni leksikon*, DZS, Ljubljana, 1998
 MSE - *Mala splošna enciklopedija*, DZS, Ljubljana, 1975
 REN/A – Colin Renfrew, *Archaeology and Language*, J. Cape Ltd., London, 1987
 REN/B – Colin Renfrew, *Before Civilization*, Cambridge University Press, 1979
 SEM – Giovanni Semerano, *Le origini della cultura Europea I-II*, Leo S. Olschki, Firenze, 1984-1994
 SER – Giuseppe Sergi, *Le prime e le piu antiche civiltà*, F. Bocca, Torino, 1926
 SNO – Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*, Modrijan, Ljubljana, 2003
 SYK – Bryan Sykes, *The Seven Daughters of Eve*, Bantam Press, London, 2001
 TRS – Davorin Trstenjak, *Letopis Matice slovenske*, Ljubljana, 1875
 VUG – Lucijan Vuga, *Jantarska pot*, HUMAR, Bilje 2000; *Davnina govori*, JUTRO, Ljubljana 2003; *Megalitski jeziki*, JUTRO, Ljubljana 2004; *Veneti v Troji*, JUTRO, Ljubljana 2006
 WOO – Leonard Woolley, *Zgodovina človeštva-Začetki civilizacije I/2*, izdane pod pokroviteljstvom UNESC-a, DZS, Ljubljana, 1971;

Povzetek

Karel Oštir obravnava paleolingvistiko, posebej še pred- in praindoevropskih, tim. alarodskih/mediteranskih (megalitskih) jezikov, v okviru neke ne natančno opredeljene teorije preseljevanja Indoevropcejev. Teorija kontinuitete (TK) Maria Alineija in drugih predpostavlja, da so današnja evropska ljudstva živela že v neolitiku in morda celo že proti koncu paleolitika na istih ozemljih, kjer prebivajo danes, kar je skladno z dognanji Karla Oštirja, npr.: »...ni izključeno, da so Anti najstarejši splošnoslovanski izraz za Slovane«, sledeč razvoju *Venet/Wenet* > *[W]antaib > *Ant.*« Predslovanska ptičja imena *jastreb*, *kanja*, *lunj* primerja z etruščanskimi izrazi in odkrije močne vzporednice; zato bi morali biti Etruščani veliko dlje v Evropi, oziroma bi morali biti avtohtoni, na nek način bi pripadali Predindoevropcem (kot dopušča Bojan Čop).

Mario Alinei piše: »... zavreči moram eno od najbolj absurdnih posledic tradicionalne kronologije o 'prihodu' Slovanov na ogromna ozemlja, na katerih danes živijo. Edini logični sklep je lahko ta, da je južna veja Slovanov najstarejša ter da sta se iz nje razvili zahodna in vzhodna veja Slovanov na različne načine in morda v različnih časih... Danes le manjšina strokovnjakov podpira teorijo o poznem preseljevanju Slovanov... Domnevno 'slovansko preseljevanje' je povsem nevzdržno. Slovanska prisotnost na ozemlju, ki se skoraj povsem ujema s tistim, na katerih danes živijo, je obstajala nepretrgoma od kamene dobe ... Slovani so (skupaj z Grki in drugimi balkanskimi ljudstvi) razvili poljedelstvo ... poljedelsko mešano gospodarstvo, značilno evropsko, ki je kasneje omogočilo rojstvo grške, etruščanske in latinske urbanizacije. Germanska ljudstva so prevzela poljedelstvo od Slovanov ...« Za TK so odločilne: najdbe na Ljubljanskem barju, najstarejše kolo na svetu iz konca 4. tisočletja pr.n.št.; v Divjih babah najstarejša piščal na svetu, izdelana iz kosti najmanj pred 45.000 leti; nekropola 'svetolucijske kulture' ter Banjška planota z bogatim bronastodobnim depojem, to akademika France Bezlaj in Tine Logar smatrata za venetsko ozemlje.

Ugotovitve Karla Oštirja so uskladjive s TK, in eden od 'megalitskih jezikov' – predslovansščina – je bil v rabi na današnjem ozemlju Slovenije in (tudi po mnenju Maria Alineija) na celotnem prostoru vzhodnih Alp ter v Padski nižini že od konca paleolitika.